

KISKÖRÖS MÚLTJÁBÓL

A kiskőrösi történetírás hivatalos lapja — Várostörténeti folyóirat — Megjelenik kéthavonta — ISSN 2676-8461

Előfizetési árak:
Szabadon hozzáférhető
www.psvkkiskoros.hu

Felelős szerkesztő: Turán István
Felelős kiadó: Turán Istvánné
Kiadja: Petőfi Sándor Városi Könyvtár
6200 Kiskőrös, Petőfi tér 4/b

A lap szellemi részét illető közlemények
a szerkesztőséghez küldendőek:
konyvtar@psvkkiskoros.hu

A tartalomból: Turán István – Sárkány József adománya; Fodor Tamás – Kifütyülték Kossuthot Kiskőrösön; Bella Tibor Zoltán – Szabó Miklós, a kiskőrösi polgári iskola negyedik igazgatója; Fodor Tamás – A halálba üldözött képviselő? (Második rész); Bella Tibor Zoltán – A kiskőrösi polgári iskola története (Második rész); Lapszemle – Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Sárkány József adománya

A magyar szociálpolitika hajnalán, egészen pontosan az 1897. évben Kiskőrös nagyközség képviselőtestülete március 25-i ülésén már nem először tárgyalt egy építendő kórház szükségességéről. Az intézmény fontosságában természetesen egyetértettek a képviselő urak, azonban a ráfordítandó anyagi javak mértéke már sűrű vita tárgya lett, amelynek sem a hossza, sem a vége nem látszódott. Ahogy a korabeli újság tudósítója lejegyezte: „[...] ezen tétovázó percben felállott Sárkány József képviselő, és véget vetett a disputának azon nemes és emberbaráti kijelentésével, hogy ő a község határában levő, 52 holdnyi földjét egy építendő és menházra a község rendelkezésére bocsátja.”¹

Ilencfalvi Sárkány József (1820-1903) vagyos Kaskantyú-pusztai birtokosnak, a helyi Függetlenségi Párt tiszteletbeli elnökének (tehát ellenzéki volt) nem ez volt az első felajánlása, ismert mecénásnak számított kulturális ügyekben, de amikor tehetett, támogatta az iskolákat, a tűz- vagy a vízkárosultakat is. Neve országos szinten sem volt ismeretlen, hiszen amikor az idős Kossuth Lajos Turinban 1884-ben nagybeteg volt, Sárkány József Budapesten, az *Egyetértés* című függetlenségi párti napilap szerkesztőségénél 1.000 forintot helyezett el letétbe,² hogy a volt kormányzó halála esetén hamvainak hazahozatalára fordítasson. A kamatokkal együtt 1.800 forintra szaporodó összegre végül nem volt szükség, ezért az egyik felállított emlékszóbor elkészítésére fordították.³ 1894-ben aztán, amikor az idős Kossuth meghalt, Kiskőrös akkori főutcáját,

Az egykori Sárkány József Menedékház napjainkban (PSVK HGY)

a Vasút utcát róla nevezték el. Ugyanebben az évben az emigrációból hazatért Kossuth Ferenc, a volt kormányzó idősebbik fia, aki országos körútja során december 17-én részt vett Dunapatajon apja szobrának felavatásán, innen pedig az útja Kiskőrösre vezetett, hogy meglátogassa azt az embert, aki tíz évvel azelőtt azt a bizonyos magas összegű felajánlást tette. Sárkány József és a függetlenségi pártiak szívesen fogadták, még Petőfi szülőházát is meglátogatta.⁴

A menedékházra tett felajánlásról a testület az 1897. május 1-i ülésen szavazott. Revaló Pál községi főjegyző beszédében megköszönte a birtokos nagylelkűségét, egyben

felszólította a képviselőket, hogy fogadják el határozatilag. „Indítványozom tehát, 1-ször. Mondja ki a t[isztelet]. képviselőtestület, hogy Sárkány József úrnak menedék kórházzal kapcsolatos községi kórház felállítása iránti indítványát egyhangúlag elfogadja. 2-ször. Ezzel összefüggőleg a legnagyobb elismerésének és hálájának nyilvánítása mellett elfogadja indítványozó úrnak ezen jótékony célra felajánlott adományát. 3-szor. A felállítandó menedék és községi kórházat örök emlékeztül az utódoknak Sárkány József menedék és községi kórháznak nevezi el. 4-szer. Ugyancsak az indítványozó és alapító úr nevének megörökítése céljából a létesítendő ezen jóté-

¹ Halas és Kis Körös, 1897. március 28. 1. o.

² Ez a korszakban igencsak jelentős összegnek számított.

³ Halas és Kis Körös, 1897. március 28. 1. o.

⁴ Fodor Tamás: Kifütyülték Kossuthot Kiskőrösön. In: Kiskőrös Múltjából, 2020/1. szám, PSVK Kiskőrös, 2020.

kony intézetéhez vezető utcát az ő nevéől Sárkány József utcának nevezi el.⁵ Az indítványt a testület név szerinti szavazással egyhangúan elfogadta.⁶

Az alapító okirat megszövegezésére már az 1898-as évben került sor, szükséges felsőbb szintű vármegyei, majd belügyminiszteri jóváhagyás pedig csak 1900 végén került az okmányra. Miután az egyéb pénzügyi akadályok is elhárultak, 1907-re végül felépülhetett a menház, amely 1950-es államosításáig ebben a funkcióban működött, főként egyházi és községi adományokból fenntartva. A kórházi épület sohasem épült meg. A század második felében a korábbi Sárkány József Menedékház fokozatosan integrálódott az állami fenntartású rendszerbe és szociális otthonként, idősök otthonaként működik napjainkban is, jelentős fejlesztésekkel a háta mögött.

koron át folytatott munkássága, szorgalma, és józan takarékoságának jutalmazásául anyagi javakban a szükségesen felül részesített, olyan embertársait, akik akár elaggott voltak, akár testi fogyatkozásaik miatt munkára és keresetre képtelenek, teljesen vagyontalanok, azonban erkölcsileg súlyosabb beszámítás alá nem esnek; hátralevő életük elviselésének és fenntartásának megkönnyítésében gyámolítassanak.

Emez emberbaráti érzületem által meghatározhatom, hogy a Kis Kőrösi 759. számú telekkönyvi betétben, kizárólagos, korlátlan és tehermentes tulajdonomul bejegyezve lévő és a tulajdonomat képező ingatlanok közül az I. alatt fölvetett 1.2 sorsszámú és 10993, 10994 kataszteri helyrajzi számú egy összefüggő területet képező és 38/1600 négyszögölös hold 892 négyszögöl, Meleghalom dűlői

sára a férfiak és nők elkülönülésére való tekintetből legalább 2 (kettő) szobából 1 (egy) konyhából, a gondozó számára szolgáló lakásul pedig 1 (egy) szobából, 1 (egy) kamrából és 1 (egy) konyhából álló két elkülönített épület emeltessek.

Ehelyütt sajnálatomat fejezem ki, hogy emberbaráti intetiom [ti. törekvés], mely ez adományom megtételére serkentett, a város anyagi erejének korlátolt volta miatt a kivitelenben huzamosabb idejű halasztást nyert. Amennyiben a város ez idő szerint nélkülözi azt a pénzbeli erőt, ami a menedékház felállításához és fenntartásához adományom értékén felül még szükségeltetné, jöllehet tehát, hogy ama humánus intézkedésnek azonnal való felállítását óhajtottam volna, mégis el nem zárkozhatom az általam is ismert kényszerhelyzet elől, csupán erre való tekintetből adom beleegyező hozzájárulásomat ahhoz, hogy a menedékház a tovább semmi esetre sem hosszabbítható tíz éven belül felépíttessék s céljának rendeltetésére át is adassék.

II. A menedékház az örök időkre „Sárkány József menedékház” nevet viselendi.

III. A menedékházban nemre, vallásra és nemzetiségre való különbség nélkül kiskőrösi illetőségű, ínségben lévő elaggott, vagy testi fogyatkozásban sínylő, azonban súlyosabb beszámítás erkölcsi hiány nélkül, vagy önhibájukon kívül szerencsétlenséggel sújtott felebarátaink veendőik fel oly számban, amint azt az elhelyezés lehetősége megengedi.

IV. A menedékházba való felvétel jogát Kiskőrös város bírójából, közigazgatási jegyzőjéből, avagy az idők folyamán ezek helyébe lépő hatósági jogot gyakorló eljárásági tagokból, és a képviselő testület által a saját kebeléből évenként erre a célra kijelölendő 3 (három) községi képviselőből kialakított bizottság fogja mindenkor gyakorolni. A három községi képviselő egyikét, amíg egyenes vonalon tölem leszármazó utódom a községi képviselők sorában lesz, ez, vagy közülük egyik lesz a bizottságba küldendő. A menedékházba való felvételnél vagy a felvétel megadásánál a bizottság a körülmények és a lelkiismeretes és pártatlan vizsgálása, valamint az előző /III./ pontban megjelölt minősítvény mérlegelése mellett, egyébként legjobb belátása szerint jár el, szótöbbséggel dönt s határozata jogorvoslat kizárásával jogerős.

V. Kiskőrös város közönsége az alapítványi célra szolgáló ingatlannal – azonban csakis a megjelölt célra leendő felhasználás föltétele

A szociális otthon 1993-ban (Izsák László felvétele)

Az alapító Sárkány József nevét a képviselőtestület döntése értelmében 1950-ig a régi vásártér melletti utca viselte (ahol az épület is található) ekkor azonban átnevezték, és több évtizeden át Hámán Kató kommunista politikus neve szerepelt az utcánév táblákon. 1990 után nyerte vissza eredeti elnevezését.

Az alábbiakban Sárkány József 1898-as keltezésű alapító okiratát olvashatják, amely a menedékház alapításáról, céljáról, és feltételeiről rendelkezett:

„Alapító okmány

Alulírott Sárkány József birtokos kiskőrösi lakos áthatva amaz emberbaráti, erkölcsi és társadalmi kötelességérzet által, hogy akit a Gondviselés kegyelme egy hosszú, tisztas élet-

[ti. Baross Gábor utca vége] rétet és szántót /remanentiális [ti. maradvány] kaszálót/ Kiskőrös város közönségének, mint erkölcsi testületnek ajándékozási jogcímen s örök tulajdonul átruházom, átadom, birtokába és kezelése alá bocsátom, az alábbi pontokban szabatosan meghatározandó közcélra és föltételek alatt, mely utóbbiaknak szigorúan pontos teljesítéséhez kötöm az átruházási ügylet érvényességét.

I. Kiskőrös város közönsége köfalas, a város külterületén mindenestre száraz és egészséges helyen, lehetőleg a vásár állás tájékán az alulírott naptól számítva 10 (tíz) évi időközön belül egy menedékházat, a célnak megfelelő anyagból és építési méretekben felépíttetni, s a kijelölt cél rendelkezésére is átadni. Az építkezés kivitele tekintetében ragaszkodom ahhoz, hogy az ellátásra szoruló egyének befogadá-

⁵ Halas és Kis Kőrös, 1897. május 9. 2. o.

⁶ A felajánlást követően a településen többen is éltek hasonló jellegű áldozattal, közülük is kiemelkedik Argauer Ferenc (1825-1904), aki saját vagyonát, majd halála után lakóházát (ti. régi szülőotthon épülete) a szegény sorsú és idős iparosok számára ajánlotta fel, valamint a Kiskőrösi Baptista Gyülekezet, akik 1905-ben, nem messze a Sárkány menház telkétől létrehozták saját fenntartású szeretetházukat.

alatt – szabadon rendelkezik, tehát tetszése szerint azt bármikor el is idegenítheti, azonban úgy az ingatlan tényleges birtoklásának tartama alatt annak minden jövedelme, valamint elidegenítés esetén annak vételára, s ez utóbbinak kamata az építkezésre leendő felhasználásig érintetlenül és megcsonkíthatatlanul a helybeli takarékpénztárban lesz „Sárkány József menedékház alap” címen gyümölcsoztetendő és kezelendő.

VI. Minthogy a közegészségügynek, valamint a gyógykezelésre szoruló vagyontalan, vagy egyébként gyámolítást igénylő s betegséggel sújtott felebarátainknak nagy hátrányára Kiskőrös város ez idő szerint sajnos hiányában van egy megfelelő községi kórháznak – ez az épp oly hátrányos, mint sajnálatos állapot azonban remélhetőleg sokáig már nem lesz megtűrhető – s a város egy kórház emeléséről hova előbb gondoskodni fog: ebben a feltevésben kötelező feltételül kötöm ki, hogy az emelkedő kórház a menedékházzal hozzák közele és közvetlen kapcsolatba olyképpen, hogy mindkét célra szolgáló épületek egymástól elkülönítve ugyan, de mégis egy telek területen emeltessenek, hogy ekként a rokon célokat szolgáló humánus intézmények egymással szervezeti összeköttetésben egy telepet képezzenek.

VII. Ha az alapítvány létesítéséhez és kezeléséhez kötött – a fentebbi pontokban foglalt föltételeket Kiskőrös város közönsége éppen nem, vagy hiányosan, avagy azokhoz nem szigorúan alkalmazkodva teljesítené, úgy fenntartom a föltétlen jogot a magam és a tőlem egyenes vonalban leszármazó minden férfi és nő unokáim részére ennek az alapítványnak Kiskőrös város közönségével leendő visszavonására, és az azzal leendő szabad rendelkezésre.

VIII. Ez az alapító okmány, s az abban felajánlott alapítvány egyrészről Kiskőrös város képviselői közgyűlése által leendő elfogadás mellett, s másrészről a törvényhatóság megerősítése által válik joghatályossá.

IX. Ezt az alapító oklevelet három egyenlő eredeti példányban állítom ki. Egyike a vármegye törvényhatóságának levéltárában lesz megőrzendő, másika az alapítványi ingatlan tulajdonjoga átruházása tárgyában egyrészről köztem, másrészről Kiskőrös város közönségének képviselői között kötött s kü-

lön okiratban kiállított ajándékozási szerződéshez fűzve Kiskőrös város okirattárában lesz elhelyezendő, míg harmadik példánya elfogadási és jóváhagyó záradékkal ellátva ne-

Sárkány József sírja a Kiskőrösi Evangélikus Temetőben (PSVK HGY)

kem lesz visszaadandó, s családom őrizetében marad.

Kiskőrösön, 1898. évi július 17-én

Sárkány József s. k.⁷

Az alapító okmány felsőbb szintű elfogadására és jóváhagyására csupán 1900-ban került sor, ezt igazolják az alábbi csatolt dokumentumok.

„Kivonat Kiskőrös község képviselő testületének 1898. évi szeptember hó 25. napján tartott rendkívüli közgyűlésén felvett jegyzőkönyvből.

Jelen voltak: Pettkó József bíró elnök, Bánsz-

ki István, Breznyán György, Balogh Gyurián Pál, Jarjabka György, Baranyai András, Trpák Pál, Meskó Mihály, Jakab Géza, Benedicty Andor, Safáry Gyula, Meskó József, Varga István, Viczián Pál, Veiszhaupt János, Kelemen Mihály, Körösi György, Dulai András, Pecznik András képviselők és előjárók, Szalay Imre és Revaló Pál jegyzők.

Kihagyva a kihagyandókat.

46. szám. Sárkány József képviselőnek a felállítandó községi menedékházra vonatkozó alapító oklevele felolvasván.

Változatlanul elfogadtatik és tudomásul vétetik, hogy alapító úr az eredeti tervtől eltérőleg alapítványát kizárólag községi menedékházra tette.

K[elt] m[int] f[en]t.

Pettkó József s. k. bíró, Revaló Pál s. k. jegyző, Benedicty Andor s. k. Jarjabka György s. k. képviselők.

Kivonat hitelül. Kiskőrösön, 1900. május 18-án.

Revaló Pál jegyző⁸

„163. ügyszám/1900.

A fentebb írott ügyszám alatt fölvetett hitelesítő jegyzőkönyv alapján én, kir[ályi]. közjegyző tanúsítom, hogy ez az alapító okmány okiratot Sárkány József birtokos, kis-kőrösi lakos, akit személyesen ismerek, a mai napon előttem, saját kezűleg írta alá. Kis-Kőrösön, 1900. Ezerkilencszázadik évi szeptember hó 12. tizenkettedik napján.

Jakab Géza
kir[ályi]. közjegyző⁹

„163.065. szám/VII/b
M[agyar]. kir[ályi]. Belügyminiszter.

JÓVÁHAGYOM

Budapest, 1900. évi november hó 8-án

A miniszter helyett:
olvashatatlan aláírás
államtitkár¹⁰

Turán István

⁷ A dokumentum másolatának forrása: PSVK HGY

⁸ Uo.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

Kifütyülték Kossuthot Kiskőrösön

A hír igaz, csak nem Kossuth Lajost, hanem a fiát, Ferencet, és nem kifütyülték, hanem voltak, akik fütyülték. Állításunk második részét csak valószínűsítjük, hiszen 1910-ben (ekkor történt az eset) a sajtó épp oly homlokegyenest különbözőképpen tudósított a tömegrendezvények létszámáról és hangulatáról, akárcsak manapság.

Az 1910-es választási hadjáratban Kossuth Ferenc meglátogatta a dunapataji választási körzetet (Kiskőrös ez idő tájt ebbe tartozott), hogy segítse az ekkor már kettészakadt Függetlenségi Párt általa vezetett szárnyának kampányát, és támogassa helyi képviselőjelöltjüket, Muzsa Gyulát.¹ Dunapatajra tartva megállt egy kis időre Kiskőrösön, mert át kellett szállnia a kalocsai szárnyvasútra. Itt csak rögtönzött beszédet tartott, és ekkor történt, avagy nem történt (?) a sajtó egy része által felfújt incidens. A dunapataji beszédét ismerjük. Feltehetőleg hasonló gondolatokat fogalmazhatott meg Kiskőrösön is. Elhatárolódik az 1906 előtti szabadelvű kormányok politikájától, amely „[...] *soha nem állt ellen Bécs akaratának*” és „[...] *valódi mivoltából forgatta ki a magyar parlamentarizmust*”; s hitet tett a „[...] *hagyományos függetlenségi elvek mellett*”. Őva intett a nemzeti oldalon a széthúzástól (már megtörtént, még a saját pártja is kettészakadt), ugyanakkor elítélte a „mindent vagy semmit” egy jelszavas politikát. Szerinte a nagy és erős pártoknak az irány tartása mellett figyelembe kell venniük a cselekvésnél az adott viszonyokat.²

A *Budapesti Hírlap* kommentárja szerint a beszédben „[...] benne van az a higgadtság, amely Kossuth Ferenc nyilatkozatait jellemzi, s benne van az a bölcsen kijelölt politikai irány, a melyet ő adott a függetlenségi politikának.”³ Valamint – tegyük hozzá – nincs benne édesapja lánglelke és Habsburg-ellenes radikalizmusa. A tudósítások szerint ugyan így is nagy éljenzéssel fogadták a beszédet, de ez az óvatoskodó függetlenségi program is nyilvánvalóvá tette, hogy az utókor miért felejtette el a „kis Kossuthot”, miért elégszik meg a sommás – talán nem is

Kossuth Lajos fiaival, Lajos Tóddal és Ferencel (Internet)

teljesen igazságos - véleménnyel: csak a neve tette pártvezérré, politikusként nem tudott kilépni apja árnyékából.

Kossuth Ferenc (1841-1914), Kossuth Lajos idősebbik fia nyolcéves korától emigrációban élt. Műszaki tanulmányait Párizsban és Londonban végezte, és csakúgy, mint édesapja Olaszországban lakott. Nemzetközi hírvélmérőként épített vasutat, alagutat, hidat, cesenai bányai igazgatójaként modernizálta az ércbányák termelését. Utolsó nagy mérnöki munkájaként több pályázó előtt elnyerte a nílusi acélhidak tervezését. Az olasz kormány által többszörösen kitérített, jómódú emberként tért haza apja halála (1894) után. Ellentétben az öreg Kossuthtal, aki inkább elvesztette állampolgárságát, de be nem tette a lábát az általa el nem ismert Osztrák-Magyar Monarchia konzulátusára sem, fia letette az állampolgári esküt, s ezzel elismerte Ferenc Józsefet uralkodójának. Hamarosan – nem annyira politikai kvalitásai miatt, erről mérnökként eddig nem sok tanúbizonyságot tehetett – az ellenzéki Függetlenségi és 48-as Párt vezetőjévé választották, hiszen jól jött a „húzónev”. Bizonyos politikai tapasztalatokkal azért rendelkezett. Eleinte részt vett édesapja emigrációs tevékenységében, titkára volt az ún. Nemzeti Igazgatóságnak. Ebben a minőségében ő tartotta a kapcsolatot az olasz kormánnyal, publikált is a nem-

zetközi sajtóban a magyar ügyről. Távollétében még képviselővé is választották, de amíg apja élt, ő sem tette magyar földre a lábát. Az 1860-as évek végétől viszont megszűnt ez a politikai tevékenysége is, inkább a mérnöki munkájának élt.⁴

Rögtön hazatérése után, 1894-ben nagy, országos körutat tett. Hiúságát legyezte, és megerősítette politikai ambícióit az a hatalmas ünneplés, amely apja népszerűségének köszönhetően mindenhol fogadta. Kapcsolata Kiskőrössel nem az ominózus „kifütyülés”-sel kezdődött, hanem már ezen útján érintette a települést. 1894. december 17-én a jelenlétében avattak Dunapatajon egy Kossuth Lajos-szobrot. A sajtótudósítások szerint innen Kossuth Ferenc Kiskőrösre indult, hogy meglátogassa Sárkány József (1820-1903) földbirtokost, aki Kossuth Lajos első nagy betegségénél, 1884-ben már ezer forintot ajánlott fel holttestének hazaszállítására.⁵ Az összeg nagyságának érzékeltesére: a Petőfi-ház 800 forintért adják el tulajdonosai 1878-ban.

Sárkány József a legegyszerűbb híve volt a függetlenségi eszmének, a helyi pártszervezet díszelnöke volt, és vezető pozíciót töltött be az evangélikus egyházban is. 1903-ban, nyolcvanéves korában bekövetkezett halálakor Krasznay Ferenc⁶ a kerület országgyűlési képviselője búcsúztatta a párt és többek közt

¹ Muzsa Gyula (Bukarest, 1862. július 27. – Budapest, 1946. február 23.) gyógyszerész, a Magyar Olimpiai Bizottság társelnöke illetve elnöke, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság magyar tagja. 1906-ban függetlenségi párti, majd 1910-ben Kossuth-párti programmal képviselővé választották. A felsőház tagja (1927-től).

² A politikai helyzet. *Budapesti Hírlap*, 1910. május 18. 3. o.

³ A politikai helyzet. *Budapesti Hírlap*, 1910. május 18. 3. o.

⁴ Szabó Dániel: Kossuth Ferenc. A kis Kossuth, *Rubicon*, 2002/8. 54. o.

⁵ A dunapataji Kossuth-szobor leleplezése. *Budapesti Hírlap* 1894. dec. 18. 7. o.

⁶ Krasznay Ferenc (1864-1907) egyetemi tanulmányait a budapesti egyetem jogi karán végezte; ügyvédi oklevelet 1889-ben kapott. Kereskedelmi, jogi és közgazdasági tanulmányokat folytatott Párizsban, több ízben tartózkodott Angliában ugyanilyen célból. Az 1904-ben megalakult Magyar Pénzügyintézetek Országos Szövetsége Részvénytársaságnak igazgatósági tagja és jogtanácsosa. A Magyar Atlétikai Klub alelnöke és a Magyar Atlétikai Szövetség vívószakosztályának elnöke. Első ízben az 1901-es általános választások alkalmával lett a képviselőház tagja; a dunapataji kerület választotta meg függetlenségi programmal. Az 1905-i és az 1906-i általános választásoknál a dunapataji kerület egyhangúlag ismét képviselőjévé választotta.

Kossuth Ferenc nevében is.⁷ A Pesti Napló szerint a látogatáson kívül Kossuth beszédet is mond majd a Petőfi-szobor előtt, és a város függetlenségi érzelmű lakói díszlakoma szervezésén is fáradoznak, de az valószínűleg el fog maradni, olyan kevesen jelentkeztek.⁸ Nem tudni, ennek politikai vagy anyagi okai lehettek. Sajnos a továbbiakban sem a beszédéről sem magáról a Sárkánynál tett látogatásról nem találtam tudósítást, de Kossuth itt-tartózkodásának nyomát őrzi a Petőfi-ház emlékkönyve:

„Elmerengve a költő végzettszerű életének emlékei felett, melyekben a szerény születés, a dicső élet, s a hősi halál egy tökéletes egésszé olvadnak.

1894. dec. 17.

Kossuth Ferenc⁹

Kossuth Ferenc (1841-1914)

A századfordulóra a magyar parlamentarizmus súlyos válságba került. A közös ügyeket (hadügy, külügy, ezeket fedező pénzügy, közös vámterület) megőrizni akaró Szabadelvű Párt a szűkre szabott választójog mellett is csak egy aránytalan, korrupt, a nyílt (nem titkos) szavazás miatt a kormányzat által könnyen befolyásolható választási rendszer segítségével tudott hatalmon maradni a népszerű, nemzeti jelszavakat hangoztató Függetlenségi és 48-as Párttal szemben.

A vita az ún. „véderő” körül élesedett ki. Az egyre inkább fenyegető háborús veszély miatt szükségessé vált a Monarchia hadseregének növelése és korszerűsítése, de ennek

megszavazását az ellenzék a magyar vezényleti nyelvhez, a magyar szimbólumok használatához, a magyar nyelvű tisztképzés bevezetéséhez, távlatban lényegében egy nemzeti hadsereg megteremtéséhez kötötte. Ebben a kérdésben viszont az agg Ferenc József, a legfőbb hadúr hajthatatlannak bizonyult. Jól érzékeli, hogy szertegravitáló, soknemzetiségű birodalmának egyetlen összekötő kapcsa, az egységes, császárhű szellemben nevelt közös hadsereg. A kormánypárti többség természetesen erőből átvihetné a véderőfejlesztést, de az ellenzék – kihasználva az akkori liberális házszabályokat – félelmetes fegyverhez, az obstrukcióhoz nyúlt. Végeérhetetlen beszédekkel töltik ki az üléseket, vagy az ún. technikai obstrukcióhoz folyamodva névszerű szavazásokat kényszerítenek ki a legjelentéktelenebb ügyekben, ezzel vagy jegyzőkönyv-hitelesítési ügyekkel húzzák az időt. Így zsarolják a többséget. Csak akkor hajlandók felfüggeszteni az obstrukciót, ha pl. teljesítenék a hadsereggel kapcsolatos követeléseiket, vagy – többnyire ez történt – ha leveszik a véderőfejlesztést a napirendről. Egyébként bekiabálásokkal és szó szerint síppal-dobbal (nincs új a nap alatt!) is zavarják az ülések munkáját.

A közvélemény jelentős része szabadságharcosokat lát a rendetlenkedő képviselőkben. Ez a nagy társadalmi támogatottság teszi lehetővé az olykor bohóctréfának tűnő akcióik folytatását.

A Kisköröst is magába foglaló, függetlenségi képviselőt választó dunapataji választási körzet nagyszabású demonstrációval állt ki az ellenzék katonai követelése mellett. 1903. április 28-án Dunapataj és Kiskőrös községekből 600 (!) tagú küldöttség érkezett Budapestre, hogy átnyújtsák a kormány katonai javaslatai ellen tiltakozó kérvényüket a Ház elnökének. Már a pályaudvaron neves függetlenségi képviselők fogadták a delegációt. Együtt mennek a Petőfi-szoborhoz, ahol Mendelényi Pál¹⁰ kiskörösi tanító mondott beszédet, majd megkoszorúzták az emlékművet. Innen zászlókat lobogtatva, hazafias dalokat énekelve vonultak a képviselőházba, ahol többekkel együtt már Kossuth Ferenc is várta őket. A függetlenséggel szimpatizáló Apponyi Albert házelnök fél kettőkor vette át a körzet képviselőjétől, Krasznay Ferentől a tiltakozó kérvényt, és megígérte, hogy a Tisztelt Ház elé terjeszti. A képviselő megköszönte, hogy „minden kapacitálás nélkül” ilyen sokan jöttek el, és ezzel bizonyították hazafias érzéseiket.¹¹

Bár sokan nagy reményeket fűztek a „kis” Kossuthhoz, ő – ellentétben apjával – inkább óvatos, kompromisszumokra hajló politikus volt. Tárgyalt, és többször meg is egyezett a kulisszák mögött a kormánypárttal, de saját pártjának radikálisai mégis folytatták az obstrukciót. Engedményeit a közvélemény egy része árulásként fogta fel. Részben kiskörösi vonatkozása is van Kossuth egyik – saját pártját is megosztó – békéltető kísérletének 1903. november-decemberében. Volt olyan sajtótermék, amely szerint Kossuth Ferenc éppen ebben az időszakban avatott Kossuth-szobrot Kiskörösön, de feltehetőleg összekeverték a települést Soltvadkerttel, mert ott valóban december 8-én leplezték le Horvay János alkotását. A vadkerti avatáson természetesen rész vett Kiskörös képviselőtestületének küldöttsége is. A Budapesti Napló szerint többek közt Kossuth Ferenc is beszélt, „[...] minden mondatát a hallgatóság kitörő lelkesedéssel fogadta, különösen amikor édesatyjának alapelveit fejtegette és a függetlenségi eszméért való munkálkodásra és ragaszkodásra hívta fel a hallgatóságot. A közönség percekig éljenzett és tapsolt Kossuthnak, és a szeretet minden jelével elhalmozta.”¹²

A Magyarország kalocsai levelezőjének hitelességét némileg kétségbe vonja, hogy éppen ő helyezte Kiskörösre a szoboravatást. A tudósító a csalódott függetlenségi szemüvegén át láttatja az eseményt, szerinte a tömegből is sokan elégedetlenségüknek adtak hangot. „[...] A leszerelés [ti. visszakozás a hadsereget érintő nemzeti követelések terén] fölötti ámulatából alig bír népünk felocsúdni. Levertség és ingerült elkeseredés vesz erőt most mindazokon, akik itt a függetlenségi politikát szolgálják. Hogy a leszereléssel elhibázták a dolgot, ezt Kossuth Ferenc is nagyon érzi, azért múlt vasárnap, mikor Kiskörösön leplezték Kossuth Lajos mellszobrát, a nagy Kossuthról kevés szó esett; hanem e helyett Krasznay dicsőíté Ferencet, utóbbi pedig ezt variálta: A dunapataji területnek sohasem volt ily érdemes képviselője, mint Krasznay [...] Erős kifakadások és ellenmondások zavarták a kölcsönös ajánlgatást, melynek alig is lesz fogantatja. Miért ámitották eddig a népet? Ha tudták, s mint komoly politikusoknak tudniok kellett, hogy ma még győzelemre nem tudják vinni a dolgot: akkor miért vitték ezen harcba a nemzetet? Miért kellett a népnek és a nemzetnek száz és száz milliókat áldozatul odadobni; miért kellett a nemzeti nyelv kérdését így megalázni (a hadsereg vezényleti nyelvről van szó), miért kellett akkor ily hi-

⁷ Független Magyarország, 1903. aug. 1. 13. o.

⁸ Kossuth Ferenc Kiskörösön. Pesti Napló 1894. dec. 17. 4. o.

⁹ Istene József: „Szent a küszöb” Petőfi szülőházának története. Múzeumok Ismeretterjesztő Központ Propaganda osztálya, é. n.

¹⁰ Téves név, helyesen Mendelényi Ede.

¹¹ Magyarország, 1903. április 29. 2. o.

¹² Budapesti Napló, 1903. dec. 8. 6. o.

*pokrízissal [ti. képmutatással] eddig a nemzeti nyelv mellett kardoskodni?*¹³

A századfordulón a szabadelvű kormányok egymás után buktak bele az obstrukciós válságban. Ekkor döntött az uralkodó 1903-ban, az erős ember, gróf Tisza István miniszterelnöki kinevezése mellett. Ő feltétlen híve volt a 67-es politikának, véleménye szerint Magyarország csak egy nagyhatalom keretei közt maradhat fenn. Nem csinált belőle titkot, hogy az obstrukcióban a nemzet halálát látja, és bármi áron letöri. Miután a kifárasztási kísérletei csődöt mondtak, 1904-ben alkotmányellenesen megszavaztatta az obstrukciót lehetővé tevő házszabályok módosítását, majd az uralkodó feloszlatta az országgyűlést, és kiírta az új választásokat.

Tisza elszámította magát. Erőszakos lépése saját pártjában is bomláshoz vezetett, a közvélemény pedig az ellenzékben nem parlamenti bohócokat, hanem az önkény áldozatát látta. Magasra csapott a hazafias hangulat - és ami még eddig soha nem történt meg - 1905-ben győzött a választásokon egy a Függetlenségi és 48-as Párt által vezetett nemzeti koalíció. Még a Szabadelvű Pártból kiszakadó párttöredékek is ide csatlakoztak.

A koalíció éppen a hadsereget is érintő nemzeti követeléseknek köszönhetően nyerte el a választók bizalmát, viszont a választások eredményétől függetlenül Ferenc József egyszerűen nem volt hajlandó a hadsereg egységét megkérdőjelező politikai erőt a kormányzással megbízni. Előbb Tisza István bukott kormányát hagyta hivatalban, majd amikor ehhez az alkotmányellenes helyzethez ő sem kívánt asszisztálni, egy parlamenten kívüli kormányt nevezett ki, báró Fejérváry Géza tábornok, a királyi testőrség (darabontok) egykori főparancsnoka vezetésével. Ez az ellenzék szerint törvénytelen végrehajtó hatalom darabontkormányként híresült el a korabeli közbeszédben és publicisztikában. A győztes ellenzéket alkotó pártok egy vezérlő bizottságot állítottak fel, Kossuth Ferencel az élén. A közigazgatás nagy része megtagadta az engedelmisséget az alkotmányellenesnek nyilvánított kormánynak. Nem iktatták be, sőt van, ahol tumultuózus jelenetek közepette elkergették az újonnan kinevezett főispánokat, nem teljesítették a kormány utasításait. Ere válaszként

felfüggesztették az ellenálló megyei tisztségviselőket, fizetésüket megvonták.

A Kisköröst is magába foglaló Pest-Pilis-Kiskun vármegye is élen járt az az ún. nemzeti ellenállásban, a kormánynak karhatalommal kellett megszállnia a vármegyeházát. A tiltakozást vezető vármegyei Törvényhatósági Bizottságba első helyen választották

A dunapataji Kossuth szobor a századforduló körül (Internet)

be Kossuth Ferencet. A Bizottság kimondta: „Köztisztviselőit és a hatósága alatt álló városok és községek tisztviselőit ezennel eltiltja attól, hogy az ilyen kormányzás fennmaradását támogassák. Különösen pedig eltiltja attól, hogy a meg nem szavazott adók beszédében és beszo­l­gáltatásában és meg nem szavazott újoncok előállításában bárminemű részt vegyenek.”¹⁴ A tisztviselők többsége a kormánnyal szemben a vármegyének engedelmeskedett, akik nem ezt tették, azokat árulónak nyilvánították, és a koalíció hatalomra kerülése után elmozdították. A nemzeti ellenállás szempontjából ellentmondásos Szilassy Elek kiskőrösi főszolgabíró szerepe. Az Ellen­zék tudósítása megdicsérte, hogy amikor

Laszberg Rudolf gróf, „megyefőnök” (az ellenzék nem ismerte el alispáni kinevezését) megpróbálta megkörnyékezní, akkor „[...] a derék főszolgabíró ezt válaszolja: — Én a törvényes alapon maradok és tovább is a közgyűlésnek engedelmeskedem.” Ugyanakkor nyugdíjazását kérte a „törvénytelen kormánytól”, amit „fedezet hiányában” elutasítottak.¹⁵

A fentiek alapján Szilassy nem állt teljes mellszélességgel a darabontkormány zsoldjába, mégis a koalíció kormányra kerülése után a vármegye nyugdíjaztatta, mivel az önkormányzat felfüggesztése után is tovább szolgált. Más „továbbszolgáló” tisztviselők esetén beérték fegyelmi eljárás megindításával.¹⁶

A válság idején Kossuth Ferenc és Apponyi Albert 1905 októberében Szabadkán tartottak nagygyűlést. A Keleti pályaudvarról indultak vonattal, és közben fogadták a csatlakozó küldöttségek tiszte­légését. Az első ilyen száztagú deputáció Kiskörö­sen üdvözölte a függetlenségi pártvezéreket. Pozsgay Miklós¹⁷ képviselő mondott köszöntőt, tántoríthatatlan bizalmáról biztosította őket, s megbotránkozását fejezte ki az Udvar legutóbbi sértő magatartása miatt. Ferenc József ugyanis egy ötperces, hűvös audiencia során minden tárgyalás nélkül utasította vissza a győztes koalíció hadsereggel kapcsolatos javaslatait. Kossuth válaszában köszönetet mondott a támogatásért, és leszögezte, hogy a győzelem reményében folytatja a harcot a függetlenségi eszmék megvalósításáért.¹⁸

Az elhúzódó válság kiélezte a társadalmi ellentéteket is. A századfordulóra megerősödött a munkásosztályt képviselő, de a magas jövedelmi cenzus miatt a parlamenti politikából kiszorult Magyarországi Szociáldemokrata Párt. Egyre aktívabban lépett fel, hatalmas tüntetéseken követelte az általános és titkos választójogot. Ez a folyamat még egy olyan - inkább agrárjellegű - települést, mint Kiskőrös is elért. A Népszava tudósítója elégedetten állapította meg, hogy Pest megye „koalíciós fő fészke­ben”, Kiskörö­sen is szokatlanul nagy létszámban jelentek meg a párt gyűlésén kigazdák de még hivatalnokok is. A szónok „népcsalás”-ként leplezte le a koalíció választói joggal kapcsolatos - valóban ellentmondásos - politikáját. A gyűlés végén, a falu részeges szíjgyártója, egy csendőrőrmester és még néhányan Kossuth

¹³ Magyarország, 1903.dec. 11. 10. o.

¹⁴ HORVÁTH József dr.: Az 1905/6 évi vármegyei ellenállás története. A „Vármegye” politikai és közigazgatási hetilap kiadása, Bp.1907.300. o.

¹⁵ Pest-Pilis- Solt- Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja. Rendkívüli szám. 1906. márc. 20. 64. o.

¹⁶ HORVÁTH József dr.: Az 1905/6 évi vármegyei ellenállás története. A „Vármegye” politikai és közigazgatási hetilap kiadása, Bp.1907. 344. o.

¹⁷ Pozsgay Miklós (1863-1917) A Somogy megyei Pusztakovácsiban született. Hosszabb ideig gazdálkodással foglalkozott, majd a fővárosban telepedett le, ahol mint magánhivatalnok működött. Tagja Pest vármegye Törvényhatósági Bizottságának. Az 1901-iki általános választásoknál a dunakeceli kerület bízta rá képviselét, a későbbiekben is ezt a kerületet képviseli. Az 1905-iki országgyűlés jegyzőjévé választotta. A Függetlenségi Párt egyik legagilisabb, legtemperamentumosabb tagja. Mint képviselő tevékenyen részt vett az 1901-1906-es országgyűlés ellenzéki harcaiban. 1910-ben Kossuth-párti programmal választják meg.

¹⁸ Pesti Hírlap, 1905. okt. 16. 1. o.

Ferenc éltetésével próbáltak zavart kelteni. Erre Forgács [ti. Dezső] elvtárs kifejtette, hogy „[...] Kossuth most annak a koalíciós mágnásöccseléknek az élén halad, amely főképpen a választói jog meggátlására alakult. Erre elhallgattak a szíjgyártó cimborái.” A szociáldemokrata pártlap megírja még, hogy a koalíciók mindent megtettek a gyűlés sikere ellen. Oroszi János tanító vezetésével letépték mindenfelé a plakátokat, és majdnem az egész gyűlés ideje alatt húzták a harangokat. De a lap tudósítója szerint „minden igyekezetük kárba veszett, Pest megye népét a megyei nagyurak játéka hidegen hagyta.”¹⁹ A szociáldemokraták nem igazán tettek különbséget 67-esek és a függetlenségek között, ugyanazon földbirtokos-tőkés elnyomó hatalom részeinek tekintették őket. A függetlenségi oldalon voltak többen ugyan, akik az általános választójog alapján álltak, de sem ellenzékben, sem majd kormányon, a párton belül sem tudtak egyetértésre jutni a kérdésben. Csak elvetélt tervek születtek, a megvalósításból semmi sem lett.

A nemzeti ellenállással szemben a bécsi udvar bizonyult erősebbnek. Egyrészt a fizetések megvonásával megpróbálta „kiéhez- tetni” a sztrájkoló közigazgatást. A darabont-kormány belügyminisztere, Kristóffy József amolyan zsarolásként meglebegettette az általános és titkos választójog bevezetését is, ami helyzetbe hozná nemzetiségeket és a szocialistákat. Ettől az eshetőségtől a függetlenségek és főleg a hozzájuk csatlakozott volt 67-esek egy része is megriadt. Végző aduként felmerült Magyarország katonai megszállása is. A koalíció vezetői, Kossuth Ferencel az élén, végül lemondtak nemzeti követeléseikről. Ezzel 1906 áprilisára elhárult az akadály a kormányalakításuk elől. Jellemző a meghatárlásuk mértékére, hiába a koalíció vezető ereje a Függetlenségi és 48-as Párt, a király egy volt szabadelvű politikust, a már kipróbált Wekerle Sándort nevezte ki miniszterelnöknek, és a kormányban is olyan volt 67-es politikusok domináltak, mint ifjabb gróf Andrássy Gyula és gróf Apponyi Albert. A saját pártjában mérsékeltnek számító Kossuth Ferenc inkább a fenti arisztokrata politikusokhoz állt közelebb, mint a függetlenségek radikálisaihoz. Alapvetően például az általános választójog híve lett volna, de tekintettel kellett lennie szövetségeseire is. Az új kormányban a kereskedelmi tárcát kapta. Ebben a minőségében (a vasút is hozzá tartozik) egy Kiskőröshöz vagy inkább a Petőfi családhoz kapcsolódó kegyeleti gesztusban is aktívan közreműködött. Leg-

feljebb az esemény jellegéhez képest kissé morbid az a hivatalosság, ahogy az ügyet kezeli: „Kossuth Ferenc kereskedelmi miniszter ma leiratot küldött Kéry Gyulának, a Petőfi-Társaság titkárának, melyben a miniszter a következőket tudatja: Folyó évi október 11-én kelt folyamodására értesítem titkár urat, hogy nagy örömmel támogatom azt a törekvést, mely szerint Petőfi Sándor hozzátartozóinak az ország különböző helyein nyugvó hamvai a székesfővárosban közös sírhelyben helyeztessenek el, megengedem, hogy a költő öccsének, Petőfi Istvánnak kiadatandó hamvai folyó hó 24-ére Kiscsákóról Budapestre a hullaszállítmányokra vonatkozó határozmányok betartása mellett, gyorsárúként díjmentesen szállíttassanak.

Ehhez képest egyidejűleg utasítom a m. kir. államvasutak igazgatóságát, hogy a szóban levő és titkár úr címére feladandó hamvaknak díjmentes továbbítása iránt sürgősen intézkedjék.

Budapest, 1908. évi október hó 14-én.
Kossuth.”

1908 novemberében a vasútert is felelős kereskedelmi minisztert százfős küldöttség kereste fel Baja, Kiskőrös, Kecel, Hajós, Nemesnádudvar, Császártöltés, Sükösd, Érsekcsanád és Bajaszentistván előjárói, hogy támogatását kérjék egy Baja és Kiskőrös között létesítendő új vasútvonalhoz. A delegáció szónoka Biró Bertalan kiskőrösi lakos, Pest megyei bizottsági tag volt. Kérelmüket az érdekelt települések gazdasági érdekeivel támasztotta alá. Kossuth Ferenc betegsége miatt nem tudta személyesen fogadni a küldöttség tagjait. Államtitkára, Szterényi József – aki egyébként jobbára maga vitte a tárca ügyeit – fogadta a delegátusokat, és azok éljenzése közepette megígérte támogatását. Az érintett községek komoly anyagi áldozatot is vállaltak volna a cél érdekében.²⁰ Akkor közelinek is tűnt a megvalósulás, de mégis hamvába holt. Meskó Zoltán képviselő javaslatára, szintén biztató előjelekkel került

Kossuth Ferenc 1905-ben (Internet)

napirendre ugyanez a terv a két világháború között többször is, de aztán valahol akkor is elakadt.²¹

Kiadatlan kéziratában Kiss Béla egy érdekes, anekdotikus epizódot is feljegyez a vasúti küldöttség 1908-as útjáról, ami azt bizonyítja, hogy a szlovák nyelv mindennapos használata ellenére már erőteljes magyar nemzeti érzés jellemezte városunk lakóit:

„Dél felé közeledett az idő, amikor megszábadult a küldöttség a kupolacsarnoki kihallgatásból. A küldöttség tagjai azután letelepedtek a folyosó pamlagjaira és vígan falatoztak. A képviselők pedig gyönyörködve nézték az éhes falusi nép kosztolását. Beszélgettek is velük. Ez időben a magyar képviselőháznak néhány túlzó tót képviselője is volt. Leghírhedtebb volt köztük Ivánka [ti. Milán, szlovák nemzetiségi képviselő], aki hallván tótul beszélgetni a kiskőrösieket, igen jól elszórakozott velük tótul, többeknek fel is jegyezte a nevét. Néhány nap múlva tót nyelvű újságot hozott címükre a posta. Az ajándékba, ingyért kapott tót nyelvű lapot felháborodva vitték be a község-házába, és méltatlankodva utasították vissza, mondván, hogy minek küldték ezt nekünk, mi nem vagyunk tótok!”²²

¹⁹ Népszava, 1905.dec. 5. 6. o.

²⁰ Magyarország, 1908. nov.19. 5. o és Magyarország, 1908. dec. 29 12. o.

²¹ Nemzeti Ujság, 1927. márc. 18. 2. o.

²² KISS Béla: Kiskőrös története, Nyelv c. töredékes fejezet, kézirat, 1954. Petőfi Sándor Városi Könyvtár, Helytörténeti Gyűjtemény (Turán István szíves közlése).

A soltvadkerti Kossuth szobor avatása 1903-ban (OSZK)

A koalíció kormányzása nagy csalódást okozott a közvéleménynek, mivel függetlenségi jelszavakkal, de lényegében a hagyományos 67-es politikát folytatták. Jelentős, előre mutató eredményeket nem értek el. A közös kormányzás felszínre hozta a szövetséget alkotó pártok ellentéteit is. Maga a Függetlenségi és 48-as Párt is kettészakadt. A radikálisabb Justh Gyula vitte tovább a párt régi nevét, míg a mérsékeltbb Függetlenségi 48-as és Kossuth Párt (röviden Kossuth Párt) lett Kossuth Ferenc pártja. Közben Tisza István Nemzeti Munkapárt néven újjászervezte

a 67-es alapon álló korábbi kormánypártot. Ilyen előzmények után került sor az 1910-es választásokra, amelynek kampánya során Kossuth május 17-én, Dunapatajra igyekezvén Kiskőrösre érkezett.

A *Pesti Hírlap* tudósítása szerint a vasútállomáson „rengeteg néptömeg” viharos éljenzéssel köszöntötte a politikust, akit Koren Márton „református” (helyesen evangélikus) lelkész üdvözölt. Kossuth Ferenc „meghatottan” válaszolt, és azt hangoztatta, hogy „[...] ellenségeinkkel szemben egyetlen fegyverünk az összetartás”.²³ Szomorú tény, hogy im-

már ezen ellenségek leghangosabbika, Justh Gyula, az egykori párttárs, aki minden alkalmat megragadott Kossuth támadására: „a Kossuth-párt nem a függetlenségi párt, hanem annak egy kivált, megalkuvó töredéke. A függetlenségi pártot Kossuth csapatától a gazdasági önállóság, a bank [ti. Justh önálló Magyar Nemzeti Bankot akart, a gazdasági szakember, Kossuth fenntartotta volna a közös Osztrák-Magyar Bankot. Ezen a kérdésen szakadt a párt] s a választójog kérdésében áthidalhatatlan ellentétek választják el. [...] Kossuth Lajos szent emléktől eltántorodott a fia, nem akarja a népnek megadni a jogot.”²⁴ A dunapataji kerületben Justhék meg is próbálnak egy igazi „nagyágyút”, Hermann Ottót elindítani Kossuth jelöltjével szemben. Az agg természettudós is kiábrándult egykori bálványa fiából:

„Ha bíráló szót mondtam Kossuth Ferenc-re, tettem azért, mert írásos bizonyítékokkal be tudom igazolni, hogy Kossuth Lajos öreg kormányzónknak belső embere voltam és olyan levelek vannak nálam, amelyek tisztán rápecsételnének fiára, hogy rossz úton jár.”²⁵ Hermann idős korára és tudományos kötelességeire hivatkozva elhárította a felkérést.

Kossuth Ferenc kiskőrösi fogadtatásáról eltérő értelmezések is megjelentek a korabeli sajtóban. Az *Ujság* szerint feltehetően Justh Gyula hívei „belé akarták fojtani a szót”.²⁶ A *Népszava* úgy tudja, kifütyülték.²⁷ Aztán ugyan hozta a lap Koren Márton cáfolatát, aki csak néhány „felbujtott szocialista okvetetlenkedéséről” tud, de saját tudósítójára hivatkozva a baloldali újság mégis „hatalmas demonstráció”-ról ír, amit csak a csendőrség közbelépése tudott „enyhíteni”. Még azt is hozzáfűzik, „[...] hogy Kossuth Ferenc egyhamarjában nem mer ennek a vidéknek népe előtt megjelenni.”²⁸

Egy nagy tömegben szinte mindig akadnak fütyütögetők, bekiabálók. Akár a hecc kedvéért is, de azt sem vitatjuk, hogy a szocialista érzelműek az általános választójogot és a grófokkal való paktálást vethették Kossuth szemére, a Justh-pártiak pedig a függetlenségi eszme elárulóját láthatták benne. Volt-e tüntetés, netán csendőrrattak? A *Pesti Hírlap* rövidre zárta a vitát: „Néhány fővárosi lap szenzációs híreket közölt Kossuth Ferenc kiskőrösi fogadtatásáról. Zajos tüntetésről, csendőrszuronyok védelméről szólnak ezek a tudósítások, amelyekkel az illető lapokat egyszerűen felültették.”²⁹ Elfogultság, a történetek nagyítása vagy éppen kicsinyítése persze

²³ *Pesti Hírlap*, 1910. máj. 18. 2. o.

²⁴ *Budapesti Hírlap*, 1910. máj. 18. 3. o.

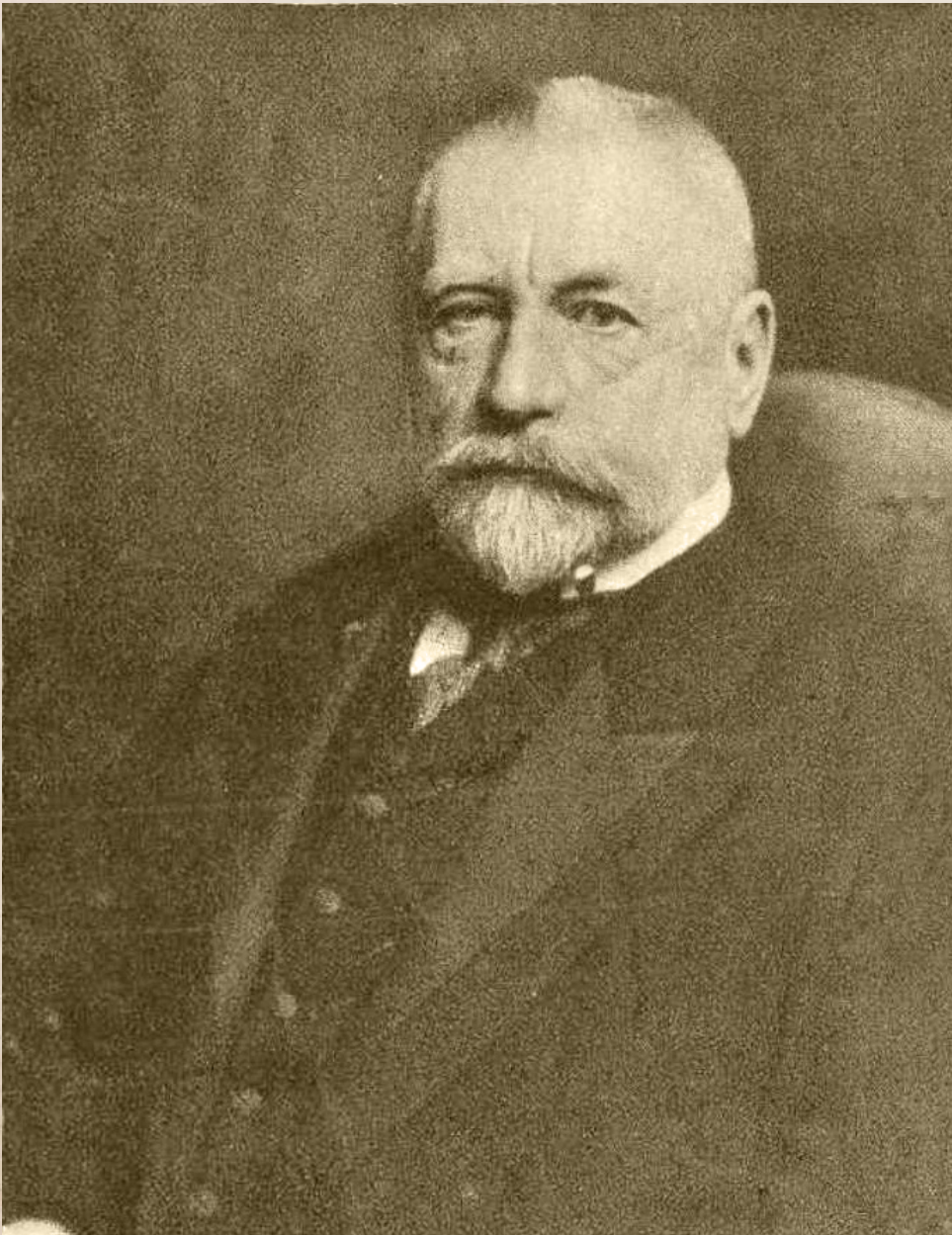
²⁵ *Pesti Napló*, 1910. máj. 12. 3. o.

²⁶ *Az Ujság*, 1910. máj. 17. 2. o.

²⁷ Bot, kő, záptojás. Véres kortesutak. *Népszava*, 1910. máj. 17. 4. o.

²⁸ A kiskőrösi tüntetés. *Népszava*, 1910. máj. 22. 4. o.

²⁹ Kossuth a dunapataji kerületben. *Pesti Hírlap*, 1910. máj. 18. 3. o.

Justh Gyula (1850-1917)

mindkét oldalon elképzelhető. Legfeljebb abban bízhatunk, hogy Koren Márton nemcsak elkötelezett Kossuth-párti volt, hanem evangélikus lelkészként kényesebb lehetett a teljes igazságra, mint egy közönséges hírlápiró.

A Kossuth Ferencel láthatóan nagyon nem szimpatizáló Népszava még egy gyilkos glosszát is közölt a dunapataji útról. Állítólag a visszautazásánál a túlbuzgó állomásfőnök ki akart üríteni egy kupét a zsúfolt vonaton az ekkor már csak exminiszter és kortesei számára. Balszerencséjére éppen a Justh-párti Visontai Soma udvari tanácsos ült ott, aki nem esett hasra egykori főnöke előtt. Beinvitálta ugyan az egyik üres helyre, de a kíséretnek sem ő, de egy másik utas sem kíván helyet szorítani. Végül Kossuth sem ült be. A szociáldemokrata újság gúnyosan csak

„apánk Nagyfiaként” kegyelmes urazza a bukófélben levő politikust, és egyéb vitriolos megjegyzések közepette, igazi osztályharcos indulattal vonja le az eset tanulságát: „[...] máskor, ha valakinek nem akad kényelmes helye a vasúton, szóljon az állomásfőnöknek, hogy csináljon neki. Majd meglássák, hogyan ugrálnak a főnök urak a kocsikba helyet csinálni, ha egyszer nem Kossuth Ferencről vagy hozzá hasonló hatalmasságról van szó.”³⁰

Kossuth és pártja megbukott az 1910-es választásokon. Ennek a vidéknek a népe, amely a Népszava szerint elüldözte Kossuth Lajos fiát valójában a nagy vereség pillanatában sem hagyta cserben, mert megválasztotta képviselőnek jelöltjét, Muzsa Gyulát. Persze, annak is igaza van, aki rámutat, a nép nagyrészt nem rendelkezett választójoggal. Kossuth Ferenc ellenzékbe szorult,

romló egészségi állapota miatt fokozatosan visszavonult a politikától, 1914-ben, még a világháború kitörése előtt elhunyt.

Kiskőrös és Kossuth Ferenc kapcsolatának utolsó akkordja, hogy a helyi lap, a *Kiskőrös és Járása* szép nekrológban búcsúztatta: „Sokat szenvedett és azután meghalt. Sokat szenvedett, mint beteg, aki rettenthetetlen ellentállással harcolt a kérlelhetetlen halál kegyetlen könyörtelenségével szemben. [...] Szenvetett, mint politikus, akinek homlokát a halhatatlan emlékü apa után örökölt dicsőség fényes gloriolája övezte, s éppen ezért nagyon nehéz feladat jutott neki kevésbé irigyelt osztályrészül. Egyensúlyozni untalanul a Kossuth nevet azzal a mérsékelt iránnyal, amely az ő komoly honfíui és elsőrangú államférfíui lelkiismeretét kétséget kizáróan jellemezte egész politikai pályafutásán.”³¹

Érdekes, hogy Gratz Gusztáv, a neves politikus-történész hasonlóan jellemzi, csak nem magasztalja ennyire fel a „kis Kossuth”-ot, aki nem nőhetett fel apja hatalmasra nőtt árnyéka és saját, inkább kompromisszumokra hajló egyénisége között örlődve.

„Eleinte látván nagy népszerűségét, a magyar politikát mozgó erőről való hiányos tájékozottsága mellett valószínűleg abban a hitben ringatta magát, hogy képes lesz a függetlenségi párt törekvéseinek olyan új utat szabni, amelyen Kossuth Lajos eszméit tudja egyeztetni egy minden forradalmi veleitástól [ti. szándéktól] távol álló józan realpolitikával. Amikor érezni kezdte, hogy ebben tévedett, maga is olykor-olykor megijedt attól az úttól, amelyen haladt, és amelynek követését nem belső meggyőződés parancsolta rá, hanem csak a név, amelyet viselt és az a nemzeti nimbusz, amely azt körülvette.”³²

Fodor Tamás

A Kossuth család címere (Internet)

³⁰ A kegyelmes úr utazik. Népszava, 1910. máj. 19. 6. o.

³¹ *Kiskőrös és Járása*, 1914. máj. 31. (Turán István szíves közlése)

³² GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora. Magyarország története 1867-1918. I. köt.* 328. o.

Szabó Miklós a kiskőrösi polgári iskola negyedik igazgatója

Szabó Miklós 1887-ben született Budapesten, református, iparos családban. Apja, Szabó Miklós molnárként dolgozott, édesanyja Tóth Erzsébet volt. Öt testvérét ismerjük: Terézt (férje: Plavits Sándor), Júliát (férje: Józsa László), Árpádot, Gyulát és Lajost. Az édesapa foglalkozása miatt a család többször költözött. Dolgozott például Kecskeméten is (itt született Árpád fia 1888. december 4-én).

Az ifjabb Szabó Miklós okos, értelmes fiúnak mutatkozott, ezért a családja vállalta a taníttatását. Az elemi és a polgári iskola elvégzése után a pápai Állami Tanítóképző Intézetbe iratkozott be. Itt 1902-től tanult, s jó eredménnyel végezte el az iskolát. A tanítóképző elvégzése után folytatta felsőfokú tanulmányait és polgári iskolai tanári végzettséget szerzett.

1907-ben a Pápai Főgimnázium a tanév közepén a Hódmezővásárhelyre rendes tanárnak kinevezett Csépké Andor helyett Szabó Miklós tanárjelöltet alkalmazta 1907. április 8-tól.

Nem sokáig maradhatott Pápán, mivel a vallás- és közoktatási miniszter Erdélybe helyezte, 1910-től már a brádi állami polgári iskolában oktatta a növendékeket. Hamarosan megismerkedett Szabó Berta hosszúfalui polgári iskolai tanárnővel, akivel rövid jegyben járás után házasságot kötött. Szabó

Miklóst 1913-ban már a báni iskolába helyezték át, majd innen Tordára került iskola igazgatónak. Az első világháborús évek alatti tevékenységéről még nem bukkant fel adat, de mint felsőfokú végzettségű tanárt a frontra vezényelték tartalékos tisztként. Felesége Tordán lakott továbbra is, mert itt születtek gyermekeik: Sára (férje Magyarai Mihály), majd 1914. november 18-án Miklós (később belőle festőművész lett, Rudnay Gyula tanítványaként kezdte a pályáját.), 1918. január 6-án pedig László, végül Margit (férje Kochis Béla). Valószínűleg az ott átélt borzalmak hátrózták meg későbbi életét. Az 1918. évi összeomlás után feleségével együtt a sátoraljaújhelyi Állami Polgári Fiú- és Leányiskolához kerültek. Már itt is kiütközött rajta idegrendszeri gyengesége, fáradékonysága, ennek ellenére hatalmas munkatempóban dolgozott. 1925 október 1-jén került Sátoraljaújhelyről a kiskőrösi Petőfi polgári fiú- és leányiskola élére, Kiss Gábor igazgatót váltotta fel. Természetesen a felesége is vele jött, s a tantestület megbecsült tagja lett. Szabó Miklós nyelv és történelemtudományt, felesége pedig menyenyiségtant és természettudományt oktatott.

Az új igazgató tevékeny ember és nagyképzettségű pedagógus volt, aki éjt-nappallá téve fáradozott a gondjaira bízott iskola jó hírnevének megalapozásán és felvirágoztatásán.

Családján kívül, melyet imádásig szeretett, csupán igazgatói és tanári nemes hivatásának élt, a közszerepléstől — megrongált idegzetére való hivatkozással — ösztönszerűen húzódott. Mindazonáltal tevékenyen vett részt egyháza ügyeiben s megértő lelkesedéssel segítette támogatására minden hazafias és kulturális megmozdulásnak. A református egyház presbitere, a helyi Levente Egyesület elnöke, a Petőfi Olvasó Egylet választmányi tagja is volt.

Idegbaja az utolsó évek folyamán szemmel láthatóan elhatalmasodott rajta. Kedélybeteg lett, kerülte az embereket, s a szolid szórakozásokat is. 1929-ben felesége és kartársai biztatására betegszabadságot vett igénybe néhány hétre, abban a hiszemben, hogy egészségét és munkakedvét így hamarabb nyerheti vissza. Látszólag meg is nyugodott s úgy volt már, hogy hivatala vezetését újra átveszi helyettesétől, Zsigmond Ferenc tanártól, 1929. június 1-jén azonban élete váratlan fordulatot vett. Szombaton reggel azzal búcsúzott hitvesétől, hogy sétálni megy. Hazulról eltávozva kis ideig az iskola környékén járkálgatott, majd egyik jó barátja közeli lakására ment, ott leakasztotta annak vadászpuskáját, megtöltötte azt s hirtelen elhatározással magára sütötte a gyilkos fegyvert, mely széttroncsolta a fejét.

Végzős polgári fiúosztály 1926-ban. Középen bal oldalt Szabó Miklós igazgató, mellette Szabolcs Gyula osztályfőnök (PSVK HGY)

Holttestét a polgári iskola egyik tantermében ravatalozták fel s a református egyház szertartása szerint június 3-án délelőtt temették el az evangélikus temetőben. A végtisztességtételen a polgári és elemi iskolák tantesztülete és tanulóinak sokasága mellett ezernyi közönség vett részt. Képviseltette magát a járási hatóság, a községi előjáróság, valamenyny közhivatal, a református egyház, a Petőfi Olvasó Egylet, amely küldöttség útján fejezte ki részvétét a mélyen sújtott özvegy előtt, s koszorút tett le a koporsóra, a Levente Egyesület, s számos más egyesület is. A polgári iskola udvarán felállított díszes ravatal előtt, mely körül formaruhás cserkészek álltak díszőrséget, a református egyház impozáns küldöttsége élén Benkő Barna lelkész mondott gyászbeszédet, majd dr. Bencsik Imre tanár járult a koporsóhoz s a polgári iskola tantesztülete és tanulói nevében búcsúzott igazgatójuktól. A Petőfi Daloskör gyászdalokat énekelt, azután a leventékkel, a cserkészekkel s az elemi iskolák tanulóival az élén megindult a gyászmenet a temető felé. Közvetlenül a koporsót szállító s virággal és koszorúkkal borított halottaskocsi után haladt a gyászoló család és a polgári iskola ifúsága, amely maga vitte az iskola koszorúját a temetőig, ahol a nyitott sírnál Vásárhelyi Pál soltvadkert református lelkész imát mondott, Szombathy László, az issáki polgári iskola igazgatója pedig a Délpest- és Bács-vármegyei Polgári Iskolai Tanáregyesület részéről búcsúztatta Szabó Miklóst.

Szabó Berta, aki kiskőrösi évei alatt a református nőegylet oszlopos tagja volt, férje halála után nem sokkal elköltözött gyermekeivel városunkból, s a szegedi III. kerületi állami polgári leányiskola tanára lett. Itt dolgozott 1930 és 1940 között. Nyugállományba vonulása után Budapestre költözött a gyermekeihez, s ott halt meg 1961. július 19-én, 76 éves korában.

Források:

Magyarországi református anyakönyvek
Az Országos Széchényi Könyvtár halotti anyakönyvei

Hivatalos Közlöny, 1910 (18. évfolyam, 1-24.szám)

Hivatalos Közlöny, 1913 (21. évfolyam, 1-24.szám)

Hivatalos Közlöny, 1921 (29. évfolyam, 1-28.szám)

Polgári Fiú és Leányiskola, Kiskőrös, 1927

Polgári Fiú és Leányiskola, Kiskőrös, 1925

III. kerületi állami polgári leányiskola, Szeged, 1932

Dunántúli Református Egyházkerület jegyzőkönyve, 1907

Bella Tibor Zoltán

A halálba üldözött képviselő?

– Egy kiskőrösi öngyilkosság, avagy a közélet visszasságai

a XIX. század végén –

(Második rész)

Eötvös Géza és felesége Szauter Erzsébet (Internet)

Viszont éppen ezért ettől fogva a kiskőrösi főszolgabíró nem számíthatott jóindulatra a felettes hatóságtól. Választási kampányát „véletlen” egybeesések sorozata zavarta meg. A főispán Eötvös szolgabíróját (helyettesét) betegség miatti helyettesítés ürügyén Vácra rendelte, így a megszorított feladatai miatt a képviselőjelölt épp a kampányidőszakban nehezebben tudott kimozdulni Kiskőrösről.¹ A fajszi bírót, mert megjelent a függetlenségi jelölt programbeszédén felfüggesztették.² Itt valami hiba csúszhatott a tudósításba, mert a kiskőrösi szolgabírót vádolták ezzel a jogsértéssel, de a főszolgabíró maga Eötvös volt, aki mellett a fajszi bíró kampányolt, a szolgabíró pedig Eötvös helyettese, aki önhatalmúlag aligha hozhatott ilyen döntést. A vizsgálóbíró épp aznapra idézte be Kalocsára, amikor választási gyűlést tartott. Nem jelent meg, orvosi igazo-

lást szerzett egyik barátjától, ezzel még okmányhamisítási ügybe is keveredett, sőt az igazolást kiadó orvost is fegyelmi eljárás alá vonták. És hogy-hogy nem a vádhatározatot éppen január 28-án, a választások napján hozták.

„[...] Ki ne látná itt az összefüggést a magyar bíróságok eljárása és a politikai választások között? A kalocsai kormánypárti jelölt megbukott, a keceli függetlenségi jelölt pedig többséget nyert. Mily keserűség és még kérvénnyel sem lehetett megtámadni a választását. Hát meg kell semmisíteni más módon s vármegye és törvényszék megtették kötelességüket.” – vonta le – talán nem teljesen alaptalanul – a következtetést *Pesti Hírlap* vezércikke.³

Minden akadályoztatás ellenére Eötvös Géza kampánya sikeresnek bizonyult. Kecelről indulva Miskére érkezett, ahol az egész

¹ Budapest, 1892. jan. 10. 4. o.

² Budapest, 1892. jan. 28. 5. o.

³ Pesti Hírlap, 1892. márc. 22. 1. o.

köztség lelkesedése mellett 70 vagy 80 lovas fős lovasbandérium fogadja. Ugyanekkor érkezett meg oda a kormánypárti ellenjelölt, egy Várad nevű ügyvéd, de az érdektelenséget tapasztalva gyorsan továbbhajtott Dusnok irányába. Eötvös Géza Fajson küldöttség fogadta egy adakozásokból gyűjtött selyemzástól, melyen vörös betűkkel „1848” áll. Amíg az Eötvös-pártiak benn a községben tartózkodtak, Várady nem jött elő beszélni. Eötvös a fajsziakkal együtt to-

„[...] Nemzetiünk szabad fejlődésének érdeke, de egyúttal elvülhetlen örök joga is az, mely állandóan szemünk előtt lebeg, mikor az 1867-ik évi rendezkedések gyökeres átalakítását, a közös kormányzatnak, a delegáció rendszerének s a közös hadseregnek megszüntetését óhajtjuk s ezek helyében a magyar országgyűlés és nemzeti kormány teljes jogainak visszaállítását s a nemzeti önérték által is lelkesített önálló hadsereg szervezését kívánjuk.”⁷

Mikszáth Kálmán, aki a keceli választókerületről mint az elátkozott kerületről írt (Internet)

vábbvonult Dusnokra, ahol igen fényes fogadtatás vár rá, később is állandó lelkesedés közt folytatta körútját.⁴ Más tudósításból megtudjuk, hogy Várady beszédei alatt is inkább a 48-as jelöltet éltetik.⁵ 1892. január 28-án Eötvös Géza nagy küzdelem után, 425 szavazattöbbséggel legyőzte szabadelvű ellenfelét, Várady Bélát.

Arról, hogy milyen jelszavakkal és ígérekkel kampányolt Eötvös nem szólnak a tudósítások, de ismerjük pártja ellenfelirati javaslatát az uralkodónak, amit ő is aláírt.⁶ Ezek persze nagypolitikai célok, a helyi vonatkozású ígérek ebből a dokumentumból sem derülnek ki. Mivel az újdonsült képviselő az aláírók között szerepelt, azt jelentheti, hogy részt vett a szövegezésben, vagy rövid függetlenségi múltja ellenére is a párt szűkebb vezérkarához tartozhatott.

A felirati javaslat központi gondolata egy bekezdésben összefoglalható:

Mindez a törekvés a kiegyezés óta ismert, már szerepelt a Tisza Kálmán által utóbb „szögre akasztott” *Bihari pontokban* is. A közös uralkodó elismerése mellett a közös ügyek megszüntetése, az ún. közjogi kérdés állandó felszínén tartása a dualizmuskori ellenzék állandó mantrája, amely program főleg az Alföld magyar lakossága körében nagy népszerűségnek örvendett.

Ugyanakkor ebben a kérdésben, leginkább pedig a hadsereg egységének megőrzésében Ferenc József hajthatatlannak bizonyult. Ez a helyzet vezetett a korszak meddő parlamenti csatározásaihoz és az állandósult obstrukcióhoz. A népszerű nemzeti jelszavakkal szemben a Szabadelvű Párt csak egy rendkívül aránytalan és korrupt választási mechanizmussal tudta biztosítani a többségét. A nyílt szavazás rendszere lehetővé tette a választók megfélemlítését, megvesztegetését. A korabeli választási rendszer remek, irodalmi

példákkal fűszerezett, szemléletes elemzése Gerő András *Elsőpró kisebbség* című könyve. A szakirodalom általában azért marasztalja el a függetlenségi ellenzékét, mert a meddő közjogi vitákra fecsekelte el az erejét. Ugyanakkor az 1892-es felirati javaslatban, ha kidolgozatlanabban is, de megjelennek a közélet demokratizálását és a nagyobb társadalmi igazságosságot sürgető törekvések.

Javasolják a választói jog „nagymértékű” kiszélesítését és a születési előjogon összeálló főrendiház megreformálását: „[...] Az igazsággal ellenkezik, hogy míg egyrészt a főrendiházban pár száz család tagjai már a születési esetlegesség által törvényhozói joggal bírnak, másrészt egy milliónyi családfő, ki a haza közterheit híven viseli, még a képviselőválasztás jogából is kizárassék.”⁸

Síkra szálltak még a függetlenségi honatyák a választások titkossága mellett, és felléptek a visszaélésekkel szemben. Védelmükbe vették a kormány központosító törekvéseivel szemben az önkormányzatiság elvét a helyi közigazgatásban. Szerepelt még a programban a vallásszabadság kimondása és a kötelező polgári házasság. Nagyon óvatos megfogalmazásban ugyan, de a nagybirtok bizonyos korlátozásának igénye is megjelent, ami elejét vehetné a nagyarányú kivándorlásnak és paraszti szegénységnek. Hogy mindezekből Eötvös Géza mit képviselt volna, nem tudhatjuk, hiszen még szűzbeszéde elmondása előtt meghalt.

A képviselővé választásával látszólag eddigi pályafutása csúcspontjára érkezett:

„[...] Eötvös Géza a képviselőház ülésének legbuzgóbb látogatója volt ama rövid idő alatt, melyben a ház levegőjét szívta. Igen megnyerő külsejű, elegáns megjelenésű férfi volt, kissé vöröses szőke bajusszal és szakállal. A legszebb férfikorában volt. A házban mi sem árulta el rajta, hogy egy végzetes lépés előtt áll. Arcán örök mosoly; a „hegyen” és az egész házban, a folyosón, a karzaton azonnal otthonossá lett s mindenki azt hitte, hogy csakhamar a „legbennfentesebb” [tisztelet]. házi alakká válik, akit szívesen látnak — dacára, hogy mindenféle csúnyán hangzó fegyelmi ügyek és bűnvádak maradtak a főszolgabíróvá válása után hátra. [...] De bár nem volt 13 próbás szélsőbali, szeretetre méltóságával csakhamar megnyerte a párt tagjait, a kik immár mindent megbocsátottak neki és általánosan „mártírnak” tekintették, akit a megyei hatalmasok pártállása miatt üldöznek. Ő maga nem látszott sokat törődni az ellene folyó hercehurcával. Mindennap eljött a házba ifjú feleségével együtt, kinek kedvéért

⁴ Budapest, 1892. jan. 26. 4. o.

⁵ Budapest, 1892. jan. 24. 4. o.

⁶ Pesti Hírlap, 1892. márc. 9. 17-18. o.

⁷ Pesti Hírlap, 1892. márc. 9. 17. o.

⁸ Pesti Hírlap, 1892. márc. 9. 17. o.

*sűrűn látogattak föl a képviselők a karzatra. Még a szombati ülésen is jelen volt. Úgy tett, hogy a képviselőséggel egyik nagy ambíciója teljesült.*⁹

Interpellációk, beszédek és törvényjavaslatok helyett ez a hangulatos portré őrzi Eötvös Géza rövidre sikeredett képviselőségének emlékét. Sem a mentelmi jog, amit a többség bármikor felfüggeszthetett, sem pártjának korifeusai nem védhették meg a megválasztásával egy időben megindult, minden korábbinál durvább hajszától. Még a megválasztása előtt a *Budapesti Hírlap*-ban azt is tagadta, hogy eljárás folya ellene, amire Borsay beküldte a kalocsai törvényszék végzésének hitelesített másolatát, amelyben még a vádpontok paragrafusait is akkurátusan felsorolták.¹⁰

Az eljárás első szakaszában (még mindig a választások előtt) mintha Eötvös kerekedett volna felül. 1892. január 15-én Pest vármegye Közigazgatási Bizottsága tárgyalta Borsay hat pontból álló feljelentését, és mindegyik vádat alaptalannak találta. Ez nem fegyelmi tárgyalás volt, csak afféle „előnyomozat”, amelynek lefolytatásával a halasi polgármestert bízták meg. Ennek alapján az alispán Borsay panaszát elutasította, semmi okot nem látott a főszolgabíró felfüggesztésére.¹¹ Az ügy azonban ezzel nem zárult le, mert Borsay a Közigazgatási Bizottsághoz fellebbezett, és feljelentést tett a kalocsai törvényszéken is.

Közben január 28-án, az ismert eredményel lezajlottak a választások. Február 4-én távollétében tárgyalta újra Pest vármegye Közigazgatási Bizottsága az immár képviselővé avanzsált Eötvös ügyét. Bár továbbra is akadtak pártfogói, a többség ekkor már ellene fordult. Bűnét immár olyan súlyosnak ítélték, hogy nem vették tudomásul, hogy február 1-i hatállyal már lemondott tisztségéről, s itt egy Mikszáth tollára illő verdikt született, felfüggesztették főszolgabírói állásából, és harmadára csökkentették fizetését. Erre a sajtóban az újdonsült képviselő még humorát el nem veszítve reagált: „[...] a lapokból olvasom, hogy Pest megye közigazgatási bizottsága a főszolgabírói állásomról való lemondásomat el nem fogadta, hanem állásomtól felfüggesztett s fizetésem egyharmadára szorított. Történt pedig ez a bolondság állítólag február 4-én, tegnap. E határozatot nekem nem kézbesítették, tehát ez ellen még jogorvoslatot nem nyerhettem. De már most megjegyzem, hogy ellenem se fegyelmi, se büntügyi vizsgálat jogerejűleg elrendelve nincs, tehát engem állásomtól felfüggeszteni már ez

ok miatt se lehetett. Azonban engem a keceli kerület január 28-án országgyűlési képviselővé választott s e miatt a törvény értelmében én február 1-én főszolgabírói állásomról írásban lemondtam. Már most, hogy február 4-én miként lehet felfüggeszteni a főszolgabíróstól oly embert, ki február 1-je óta egyébként se főszolgabíró, és hogy lehet egyharmad fizetést adni annak, kinek semmi fizetés se jár: Ítélje ezt meg minden tisztességes és okos ember.”¹²

Közben a Közigazgatási Bizottság ülésén ugyanaz a Földváry Mihály alispán, aki a választások előtt még nem látott okot a felfüggesztésre, most ezt nemcsak hogy támogatta, hanem egy sértő kifejezést is tett a volt főszolgabíróra. Amikor az egyik felszólaló megelégedne az elmozdítással, ami a lemondással meg is történt, és azt fejtegette, hogy ehhez nem kell egy köztisztviselőt megbélyegezni, Földváry így reagált: „Maga magát bélyegezte meg.”¹³ Erre Eötvös Géza párbajra hívta ki, de a lovagias elégtételre sem kapott lehetőséget, ami a kor becsületkódexe szerint egyenlő az erkölcsi halállal. Segédek a következő jegyzőkönyvet vették fel, amit a sajtó is közölt:

„[...] Jegyzőkönyv
mely alulírottak közt 1892 febr. 8-án felvett.

Gróf Teleki Géza és Gajári Ödön, mint Földvári Mihály úr megbízottjai kijelentik, hogy megbízójuk részéről az Eötvös Géza úr részére adandó lovagias elégtétel kérdését felfüggesztik mindaddig, míg az Eötvös Géza úr ellen fennforgó bírósági fenyítő ügy véglegesen be nem fejeztetik.

Gróf Károlyi Gábor és Eötvös Károly, mint Eötvös Géza úr megbízottjai e kijelentéshez hozzájárulnak. Km.

gr. Teleki Géza s. k. gr. Károlyi Gábor s. k.
Gajári Ödön s. k. Eötvös Károly s. k.”

Ezt jelentette, hogy amíg a büntető ügy folyamatban van ellene, Eötvös Géza nem párbajképes. Mivel a sértő kijelentés erre az ügyre vonatkozott, amennyiben beigazolódnak a vádak, nem is jogosult a lovagias elégtételre.

Barbur László kalocsai törvényszéki bíró is szokatlan alapossággal állt neki az ügy kivizsgálásának. Több mint egy héten át vizsgálódott Kiskőrösön. Évekre visszamenőleg átnézte a főszolgabíró korábban már ellenőrzött és jóváhagyott számadásait, utánajárt a nyugtákon szereplő aláírások valódiságának, és talált is olyan embereket, akik tagadták az aláírásuk hitelességét. Az Eötvös-hívek per-

sze a hatóságok manipulációjának tartották az egészet. Barbur az a bíró, aki megelőlegezve az ítéletet, kilátásba helyezte a börtönt a volt főszolgabírónak.

Úgy tűnik, a felfüggesztett járási orvos pénzt, energiát nem kímélt, mert a kalocsai bíróság végzését a vizsgálat megkezdéséről kiküldte Kiskőrös és környéke összes tekintélyesebb lakosának. Erre megmozdultak a község „legelőkelőbb polgárai”, és egy nyílt levélben állnak ki a főszolgabíró mellett.

„Mai napon városunknak minden számba vehető tagja 209. B. -(-/892. számú törvényszéki végzés egy nyomtatott példányát (a nyomda megnevezése nélkül) kapta. Tudomásunk szerint ez a szélrőzsa minden irányába szétküldetett, oly célzattal, hogy ezáltal Eötvös Géza kis-kőrösi lakos, járásunk volt főszolgabírája, most a keceli választókerület függetlenségi országos képviselője erkölcsileg tönkretétessék. Habár minden józan ember be fogja látni, hogy vizsgálat elrendelése még nem marasztalás, mi, kik nevezett képviselő úrban a hozzáférhetetlen, és igazságos, bár szigorú tisztviselőt és puritán jellemű embert, csaknem egy évtized óta, közvetlen közlelől ismerjük, mint lakhelyének független polgárai, jöllehet politikailag vele mindnyájan egy pártálláson nem, választói pedig egyáltalán nem vagyunk, tehát politikai pártkülönbség nélkül erkölcsi kötelességünknek ismerjük megbotránkozásunknak adni kifejezést, azon lelkiismeretlen és nemtelen hajszát és üldözést felett, a mely a vizsgálatnak is (43485—eln. 891. számú megyei alispáni végzés szerint) csak megvásárolt hamis tanúk vallomása folytán nyújtott alapot. Felháborodásunk és megvetésünk annál jogosultabb, mert ezen üldözést titkos szervezői Borsai Sándor orvos személyében, mint feljelentőében, oly egyént tolnak előterbe és áldoznak fel, ki már hatóságilag többszörösen megfenyítettett, ki marasztaló bírói végzés alapján járásorvosi állásától felfüggesztetett és ki ellen visszaélései miatt még több rendbeli bűn és fegyelmi ügyek vannak folyamatban. Kelt Kiskőrösön, 1892. február 10. Kemény János s. k., lelkész, Blazy Lajos s. k., ág. ev. lelkész, Daray Vilmos s. k., takarékpénztári igazgató, elnök, földbirtokos; Berkovics Jakab dr. s. k., gy. orvos, városi képviselő, Tepliczky Gyula s. k. községi képviselő, takarékpénztáros, Pollák József s. k. nagybérlő és takarékpénztári igazgató, Záboly Béla s. k. ev. tanító, Spitzer Mór s. k. földbirtokos, Lábos Ferenc s. k. gyógyszerész és földbirtokos, megyei biz. tag, Strassburger Antal s. k. megyebiz. tag földbirtokos, Bíró Bertalan s. k. földbirtokos, Sárkány János dr. s. k. közs.

⁹ *Pesti Hírlap*, 1892. márc. 21. 3. o.

¹⁰ *Budapesti Hírlap*, 1892. jan. 12. 6. o.

¹¹ *Budapest*, 1892. jan. 15. 5. o.

¹² *Pesti Hírlap*, 1892. márc. 21. 3. o.

¹³ *Pesti Hírlap*, 1892. márc. 21. 3. o.

orvos, Sárkány József s. k. földbirtokos, Heisler Adolf s. k. közs. képviselő, takarékpénztári igazgató, Sági Gyula s. k. magánzó, Pettkó József s. k. Kis-Kőrös város bírása, Sárkány István s. k. földbirtokos megyebiz. tag, Heisler Fülöp s. k. közs. képviselő, takarékpénztári igazgató, Balázs Pál s. k. esküdt, Zostyák János s. k. ipartestületi elnök, Csóvári András s. k. esküdt, Bergl Jakab s. k. kereskedő, Meskó József s. k. iparos esküdt, Leitner András s. k., Gohér Mihály s. k. mint városi közgyám, Jeszenszky Antal s. k., Schwarcz Mór s. k. közs. képviselő és kincstári lőszállító, Dulai András s. k. esküdt, Gáli József s. k. esküdt, Hegedűs Mihály s. k. esküdt, Kelemen Pál s.

k. pénztáros, Adamits János s. k. községi bíró, Szügyi Mihály s. k. esküdt, Heisler Lázár s. k., Szalvetter Mór s. k. keresk., Argauer Ferenc s. k. magánzó, takarékpénztári igazgató.¹⁴

Ez a pártállástól és vallási felekezettől független egyértelmű kiállítás a képviselő mellett, pedig nem is az ő képviselőjük volt, egyben fontos dokumentuma annak, kik alkották Kiskőrös elitjét 1892-ben, legalább is az „Eötvös-párti” elitjét. Nagy közbizalomnak kellett lennie a volt főszolgabíró iránt és/vagy nagy ellenszenvnek (ez is kitűnik a nyilatkozatból) a feljelentő Borsay doktor felé.

E meggyőző kiállítás ellenére a végzet sötét erői avagy a vármegye urai haladtak tovább

a maguk útjain. A *Pesti Hírlap* szerint Eötvös 2.000 Ft-tal biztosan nem tudott elszámolni. A pusztaszentimrei vevő társaság, mely a kiskőrösi Kir. Adóhivatalnál 14.000 Ft kincstári illetékkal tartozott, átadott Eötvösnek, mint főszolgabírónak, aki ez összeg végrehajtás miatt járt kinn náluk, résztörlesztésül 2.000 Ft-ot még múlt év decemberében. Eötvös ezt az összeget nem juttatta el rendeltetési helyére, pedig még a felvételéhez sem volt joga. A társaság tagjai az adóhivatal útján megtudták, hogy az összeg nincs elszámolva. Fölszólították és sürgették Eötvöst a múlt héten, és ő még szombaton azt táviratozta a társaságnak, hogy jön és rendezni fogja az ügyet. Úgy látszik, hogy szorult helyzetében nem tudta az összeget előteremteni. Talán ez volt amaz utolsó csepp, ami miatt maga ellen fordította fegyverét.¹⁵

Földvár alispán egy interpellációra adott válaszából tudjuk meg, hogy az ügy nem zárult le a vádlott halálával. Az alispán tiltakozott a vád ellen, hogy ők üldözték halálba a képviselőt. Szerinte a vallomások alapján bizonyítást nyert, hogy valóban tűntek el pénzek Eötvös kezén. Korábban ezt a számvevők azért nem észlelték, mert nem volt módjuk az aláírások megvizsgálására. A polgári keresetet benyújtotta a megye a hagyatéokra.¹⁶ A *Szegedi Híradó* azt is tudta, hogy a megye 21.000 Ft erejéig kér biztosítékot a hagyatéokra (ház, földek). Az összeg nagyobb része útépítésre felvett összegek hamis elszámolásából áll össze. A *Szegedi Híradó* elegendőnek tartotta Eötvös vagyonát a kár megtérítésére.¹⁷ A *Pesti Hírlap* csak 15.000 Ft-ra becsülte az ingatlanok értékét, így fedezetlen kárösszeg is marad.¹⁸

Eötvös Géza öngyilkossága akkora port kavart fel a korabeli sajtóban, amely már túlmutat az egyén tragédiáján, a bűnösség vagy ártatlanság kérdésein. A híreken, tudósításokon kívül született az esettel kapcsolatban vezércikk, glossza, vers, de ahogy a bevezetőben olvashattuk még vicc is. A szerencsétlen képviselővel kapcsolatban a közbeszédet meghatározta a megrendülés, az ellenzéki mivolta és feleségének nyilatkozata utolsó beszélgetéseikről: „Soha senkinek tudva nem vétettem és mindenki üldöz [...] Beleüldözték a halálba szegény Gézámát.”¹⁹

Ennek alapján a sajtó egy része a jóra való embert gyászolta, akit a megye korifeusai semmitől vissza nem riadva, tervszerűen hajszoltak az öngyilkosságba: „[...] ellenségei diadalt arattak fölötte, de nem hisszük, hogy örömeiket meg ne rontsa a lelkiismeret furda-

Dr. Borsay Sándor és a Borsay-család sírboltja az evangélikus temetőben (PSVK HGY)

¹⁴ *Budapesti Hírlap*, 1892. febr.13. melléklet

¹⁵ *Pesti Hírlap*, 1892. márc. 23. 8. o.

¹⁶ *Pesti Hírlap*, 1892. ápr.12. 5. o.

¹⁷ *Szegedi Híradó*, 1892. ápr. 2.

¹⁸ *Pesti Hírlap*, 1892. márc. 29.

¹⁹ *Pesti Hírlap*, 1892. márc. 21. 2. o.

lása, hogy Eötvös Géza halála az ő aknamunkájuk következménye volt. S közviszonyaink romlottóságát is megdöbbentően illusztrálja ez az eset, hogy hivatalos apparátussal hogy lehet tönkretenni egy hivatalnokot, a közélet egy emberét.²⁰

Mások óvatosabbak a bűnösség-ártatlanság megítélésében. Várják a vizsgálat eredményét, vagy részben hitelt adnak a terhelő bizonyítékoknak, de Eötvöst esetleges bűnössége ellenére is politikai üldözés áldozatának tekintik. Teljes joggal teszik fel a kérdést, ha évekkkel ezelőtt történt visszaélésekkel vádolják, miként lehet, hogy csak akkor marasztalják el, amikor ellenzéki képviselőnek elindul, és meg is választják: „[...] mindaddig, amíg mint főszolgabíró a kormány szekerét toltá, ad acta tettek az ellene emelt vádak. Pedig vagy komolyak voltak e vádak: s akkor nem lett volna szabad egy percig sem megtérni őt állásában; vagy a mi valószínűbb, nem voltak igazak: s ez esetben nyilvánvaló, hogy azok egyenesen csak is azért indítottak ellene olyan vad hajszát, mert a keceli kerületben a függetlenségi lobogót tűzte ki és vitte diadalra.”²¹

Eötvös tragikus halála felszínre hozta a korabeli közélet helyi, de országos szintű visszaességeit is. Adott egy korrupt választási rendszer, amely egyformán torzítóan hat arra, aki egy mandátumért harcra száll, de ellenfeleire is, akik ennek megszerzésében mindenáron meg akarják akadályozni: „[...] a megromlott választási harc sok visszaessését, sok gyarlóságát leplezi le az a végzetes golyó. Az a seb, melyen át a boldogtalan áldozat lelke elszállt, véres ujjal mutat rá: milyen erkölcsi halál száguld a mai képviselőválasztások nyomában. [...] A választások megfásították az erkölcsi érzéket, könnyörtelenséget, kegyetlenséget, lelketlenséget növesztettek mindenfelé.”²²

Kritika alá kerül az ódivatú nemesi becsületkódex is. Ha a megvádolt idegileg nem bírja az esetleg éveken át tartó bírósági hercehurcát, a gyanúsítgatást, az ujjal mutogatást, és még lovagias elégtételt sem kaphat, nem marad más, mint önként eldobni az életet: „[...] nézzünk csak higgadtan szemébe ennek a dolognak. Egy embert megtámadnak becsületében. Két lehetőség forog tehát fenn: a támadóknak vagy igazuk van, vagy nincs. Az első esetben a megtámadott oly erkölcsi nullává degradálódik, a kit semmiféle amerikai vagy európai párbajjal erkölcsi halottaiból feltámasztani nem lehet s a kivel szemben az úgynevezett „lovagias

elintézés” kész paródia a becsület fogalmára. A másik esetben, ha t. i. rágalmazták, akkor nyilvánvaló, hogy a támadók becsületrablási kísérletre vetemedtek s így erkölcsi érték tekintetében mivel sem állanak magasabb színvonalon, mint a vásári zsebmetszők. Érdemes-e, szabad-e ezeket annyira megbecsülni, hogy miattuk életünket és családunk boldogságát megkockáztassuk? És segédekét küldeni hozzájuk, holott fegyházi öröket kelene küldeni?”²³

Eötvös Géza halála ráirányította a figyelmet a vidéki közállapotokra. A kisebb városok intelligenciája családi, baráti alapon „klánokat alkot”, és valóságos „irtóháborút” viselnek egymás ellen. Kezdődnek ezek kicsinyes hiúsági kérdésekkel, folytatódnak nyomdafestéket nem tűrő gorombáskodásokkal, sajtóbeli vádaskodásokkal, majd végződnek a bíróságokon, ahol a felek pénz, energiát nem kímélve a legelképesztőbb kölcsönös vádakkal igyekeznek egymást tönkre tenni: „[...] szünet csak olykor áll be, az illetők csak akkor döbbennek vissza, ha egy-egy olyan eset veri föl a csöndet, amely megrázó, amely tragikus, és amely mintegy tükröt állít eléjük. De ha beáll is, mihamar indul megint tovább s megint hosszú idő múlik el, amíg ez az elvadás újból megrázó eredményt mutat föl. Tanács persze nem igen segít, mindazonáltal nem árt olykor-olykor rámutatni erre a nyílt sebre, a mely igen sok vidéki város társadalmának testén undorító rút színében mutatja magát.”²⁴

Ez az „elvadás” a Pesti Hírlap glosszája szerint csak műveltségi viszonyaink fejlődése által szüntethető meg.

Véleményem szerint Eötvös Géza tragédiáját négy tényező szerencsétlen egybe játszása okozta:

1. Valamit elkövethetett, de ez nem ment túl azon, amit a hozzá hasonló állású köztisztviselőknél általában elnéztek.

2. Balszerencséjére egy agresszív és szívósan küzdő haragost szerzett magának, aki jó társadalmi kapcsolatokkal rendelkezett. Borsay sógorságban állt a Földváry családdal. A sértett orvos mindent megpróbált, hogy „fogás” találjon ellenfelén, és úgy tűnik talált is gyenge pontokat.

3. Mindez talán kevés lett volna, hiszen a jelek szerint Eötvös is elég jól pozicionálta magát a kiskőrösi úri társadalomban, de szerencsétlen módon próbált előremenedni függetlenségi képviselővé választásával. Emiatt ellentétbe került a szintén indulni akaró Földváry Mihály alispánnal,

és talán magasabb kormányzati körök is rosszaláltak „árulását”.

4. Ha nagyobb részt hamisak voltak a vádak, egy erősebb karakter felvette volna ebben a helyzetben is a küzdelmet. Az öngyilkosság vagy azt jelzi, hogy egy tisztességes, de labilis idegrendszerű, szívbeteg ember nem bírta el a politikával együtt járó mocskot, ahogy ma mondanánk, a karaktergyilkolást; vagy valóban bűnös volt, és nem látott más kiutat.

Ami elgondolkodtató, az első napok cikládadata után a téma gyorsan lekerült az ellenzéki sajtó napirendjéről is. Nincs tudomásom arról sem, hogy a rokon, Eötvös Károly, a neves jogvédő próbálta volna utólag tisztázni Eötvös Géza becsületét. Talán azért a hallgatás, mert a részben beigazolt vádak miatt kínos lett volna továbbra is mártírként védelmezni a keceli képviselőt. Ha teljesen ártatlan, sorsa megért volna legalább egy parlamenti interpellációt.

A Budapest ismeretlen költője nem foglalt állást a bűnösség kérdésében, de ha volt is bűne a képviselőnek, szerinte akkor sem azért, hanem politikai állásfoglalása miatt üldözték a halálba. A „hajszá” és tragikus következménye áldozattá tette a kiskőrösi főszolgabíró a közvélemény szemében.

Eötvös Géza öngyilkossága.
Nem kutatom, hogy bűne volt-e,
Tapadt-e szégyen homlokára?
Hogy vajjon oly nagyot botolt-e?
Minek golyó a méltó ára?

Nem kutatom. S követ ki dobna,
Ki dobna már a védtelenre? ,
„Ügye”, bármily igaz is volna.
Vele együtt van eltemetve.

Azt látom én csak, hogy e férfi,
Akit dúvadként üldözének,
Csak ez ádáz hajszának tért ki,
E síríg való üldözésnek.

Azt látom én s mindenki látja,
Kit vakká nem tett az önérdék,
Hogy e hajszának rut divatja
„Politikái rendszerre” lett.

S használja is sűrűn e rendszert
A kormány azok ellenében,
Akiket eddig még meg nem nyert
Ígéreten, koncon vagy pénzen!²⁵

Fodor Tamás

²⁰ Budapest, 1892. márc. 22. 4. o.

²¹ Budapest, 1892. márc. 22. 2. o.

²² Budapest, 1892. márc. 22. 2. o.

²³ Magyar Szemle, 1892. márc. 27. 153. o.

²⁴ Pesti Hírlap, 1892. márc. 22.

²⁵ Budapest, 1892. március 25. 2. o.

A kiskőrösi polgári iskola története

(Második rész)

Az első világháborút, majd a Tanácsköztársaságot, és a román megszállást követően a politikai viszonyok még mindig jelentős átalakuláson mentek keresztül. Hiányzott még erős központi hatalom, a félelem és a bizonytalanság telepedett rá az emberekre. De már egyre többen bizakodtak, s tervezték a jövőt. Kiskőrös előjárósága belátta, hogy a nehéz időkben nem tudja fenntartani a település számára nagy fontosságú polgári iskolát, ezért az éppen újjáalakuló állami intézményekhez fordult segítségért. A román megszállás idején a régi iskola épületét jelentős károk érték. A román katonák tyúkokat és disznókat tartottak a tantermekben, a tanulói padok nagy részét feltűzelték, az ablakokat kitörték. Az iskolai könyvtár állományának nagy részét elégették vagy szétosztották, de egyes köteteket a távozó román katonák vittek magukkal szuvenírként. Nem csoda, hogy az iskola államosítására nagyon nagy szükség volt.

Huszár Károly vallás- és közoktatási miniszter 1919. szeptember 20-án keltezett 179.084/919. B. X számú rendeletében a kiskőrösi államilag segélyezett községi polgári fiú- és leányiskolát állami kezelésbe vette át, az államosító rendeletet pedig megküldte a Kiskunhalasi Tanfelügyelői Kirendeltséghez. E szerint: „Kiskőrös községben az 1868. évi XXXVIII. t. c. 80. §-a alapján az 1919. évi szeptember hó 1-ével magyar tanításművelő állami polgári fiú- és leányiskolát szervezek, illetőleg az ottani államilag segélyezett községi polgári fiú- és leányiskolát állami kezelésbe átvesszem.

A község képviselő testületének 1919. évi augusztus hó 31-én tartott rendkívüli közgyűlésén 3695-1-1919. sz. a. hozott határozatát a következő hozzáadásokkal fogadom el:

1. A község az iskola elhelyezésére szolgáló és tetemes állami segítséggel emelt épületet a hozzátartozó telekkel együtt tehermentesen és tulajdonjogilag átadja az államkincstárnak és beleegyezik abba, hogy a tulajdonjog a kincstár javára telekkönyvileg bekebeleztesse.

2. A község az iskola fenntartására eddig pénztára terhére fizetett évi 6000 (hatezer) koronát az állami iskola céljaira a jövőben is csonkítatlanul, előzetes negyedévi részletekben az iskola pénztárába befizetni köteles, viszont tekintettel az iskola céljaira az állam által engedélyezett közel félmillió korona összegre, a 147326-912. sz. rendeletet, amellyel a község részéről az építési költségekre felvenni

A polgári iskola épülete az 1930-as években (PSVK HGY)

szándékolt kölcsön törlesztése tartamára évi 6000 (hatezer) korona kilátásba helyezett, hatályon kívül helyezem.

3. A község által akár saját pénztára, akár kölcsön útján vagy bármi módon fedezett építési költségeket tárcám terhére át nem veszem.

4. Az iskolának összes ingóit, értékeit tulajdonjogilag az áll., polgári iskola céljaira átad-ni tartozik.

§. Az iskola jelenlegi tanterei csakis abban az esetben vétetnek át az állami szolgálatba, ha törvényes képesítéssel bírnak és mind működésük, mind pedig magatartásuk tekintetében kifogástalanok.

Felhívom Tanfelügyelő urat, hogy a fentiek-ről Kiskőrös község közönségét azonnal azzal a felhívással értesítse, hogy a fenti feltételeket elfogadó, szabályszerűen meghozott jogerős és vármegyei törvényhatósági bizottságilag is megerősített képviselő- testületi határozatot 3-3 példányban záradékolás céljából mielőbb terjessze fel.

Ugyancsak hívja fel Cím a község előjáróságát, hogy a most már állami polgári fiú- és leányiskolát, annak ingatlanait, ingóságait és értékeit leltár mellett Kiss Gábor áll. polg. iskolai igazgatónak adja át és az átadás-átvételtől szóló jegyzőkönyvet az építésre vonatkozó összes számadások kapcsán mielőbb terjessze fel, mert a község részéről kérelmezett újabb összeg engedélyezését csakis abban az esetben fogom megfontolás tárgyává tehetni, ha a község részéről rendelkezésre bocsátott, továbbá az itteni részről engedélyezett és utalványozott összegek helyes és gazdaságos felhasználásáról meggyőződést szereztem.

Értesítem továbbá Tanfelügyelő urat, hogy a megalakítandó gondnokság tagjainak számát ötben; az iskola évi tandíját 20 (húsz) koronában állapítom meg. A gondnokság megalakítása után pedig intézkedjék, hogy az iskola 1919/20. évi költségvetése azonnal elkészíttessék és ide bemutattassék.

Értesítem végül Címet, hogy ezt a rendeletet másolatban Kiss Gábor igazgatónak tudomás végett kiadtam.¹

A rendelkezésből az is kitűnik, hogy a községi polgári fiú- és leányiskola korábbi igazgatóját, Matthaidesz Györgyöt a miniszter szabadságolta, majd nyugdíjazta, s helyette Kiss Gábort bízta meg az igazgatói teendők ellátásával, aki 1925-ig vezette az intézményt.

Az iskola gondnoksági teendőinek ellátását ideiglenesen az állami elemi iskola gondnokságát bízták meg, melynek elnöke Varga Sándor községi főjegyző, alelnöke Biró Bertalan földbirtokos, tagjai pedig a következők voltak: Melczer Gyula főszolgabíró, Safáry Gyula ügyvéd, Kanyó János esperes-plébános, Koren Márton evangélikus lelkész, dr. Práger Vilmos iskolaorvos, Lábos Ferenc gyógyszerész, Bobek János gazdálkodó, Gohér Mihály gazdálkodó és Takács Mihály gazdálkodó, valamint Dúl István községi bíró.²

A polgári iskola új egyemeletes épülete 1919. december 12-re elkészült. 7362,18 m² telken, 678,42 m² beépített területen 9 tantermet, igazgatói, altiszti lakásokat, 3 kisház és mellékhelyiségeket építettek fel. Az épület 'belakása' előtt az igazgató veze-

¹ Polgári Fiú és Leányiskola Értesítője, Kiskőrös, 1927.

² Uo.

Cserkészek a polgári iskola udvarán 1939-ben (PSVK HGY)

lágos helyzetet teremtett, amikor kimondta, hogy az elhelyezés és a dologi kiadások a politikai községet terhelik. Ráadásul a polgári iskolát középiskolává minősítette.⁶

Később elkészült a különálló igazgatói lakás, a korábbi lakórészt tanteremmé alakították át. Új szertárakat hoztak létre: történelem-földrajzi, természetrajzi, fizikai, vegytani, mennyiségtani és rajz.⁷ Kialakítottak egy 63,5 m²-es deszkapadlós szükség tornatermet, egy 48 m²-es kézimunkatermet, egy 48 m²-es tanári szobát és egy cserkészszobát. Az iskola udvarán külön játszótér alakítottak ki a lányoknak és a fiúknak.⁸

Az első világháború után elpusztult könyvtár helyett egy új állomány kialakítását kezdték meg, külön helyezték a tanárok által használt és az ifjúság által forgatott könyveket. Nagy gondot fordítottak arra, hogy a könyvtár állományát minden évben gyarapítsák szakkönyvekkel és szépirodalommal. Az iskola rendszeresen járatott különböző folyóiratokat is: A Cselekvés Iskolája, Vasárnapi Könyv, Néptanítók Lapja, Természet-tudományi Közlöny, A Földgömb, Magyar Nyelv, Magyarosan, Országos Polgáriskolai Tanáregyesületi Közlöny, Magyar Külpoli-

ka, Nagy-Magyarország, Hivatalis Közlöny, Új Idők, Napkelet, Magyar Gazdák Szemléje, Népünk és Nyelvünk, Testnevelés, Magyar Gyümölcs, Turisták Lapja.⁹

A gyakorlati oktatás érdekeit szolgálta a kézimunka tanítás is. A fiúiskolában gyalupadok, különféle szerszámok, a lányiskolában varrógép és a női kézimunkához szükséges egyéb felszerelések egészítették ki az eszköztárat. A tanulók előhaladását a záróünnepélyekkel kapcsolatos kiállítások bizonyították. Budapesten 1927-ben megtartott országos kiállításon mindkét iskolát dicséret oklevéllel tüntették ki.¹⁰

A gyakorlati oktatás érdekében engedte át a község az igazgató kérésére a bikaakol melletti területet használatra, ezen a területet kertészkedtek a növendékek, dísfákat és gyümölcsfákat neveltek. Minden évben 20-30 fát adtak át Kiskőrösnek, hogy azokat kiültessék az utcák szegélyeként.¹¹ Az állami polgári iskolának eredetileg az volt a célja, hogy ezen a mezőgazdasági jellegű vidékre való tekintettel főként a gazdasági szakismereteket gyarapítsa. Ezért nyílt meg iskolában miniszteri engedéllyel az 1920-21-es tanévben a fiúiskola V. osztálya, amelynek foly-

tatásaképpen kialakulhatott volna a felsőmezőgazdasági iskola, ahogyan Orosházán, Békéscsabán, Hatvanban, Gyöngyösön és Budapesten is kialakították. Sajnos Kiskőrös és környéke nem erősödött meg gazdaságilag annyira, hogy egy ilyen intézménynek állandóan elég tanulója legyen. Az első évben 11-en iratkoztak be, de a következő évben már nem volt annyi jelentkező, hogy értelme legyen beindítani a képzést. Így ez a jó ötlet hamvába holt. A szemléltető tanítás céljait szolgálták a kirándulások is, amelyek a kirándulási alap létesítésével nagymértékben hozzájárultak a növendékek szellemi látókörének, gyakorlati életre vonatkozó ismereteinek bővítéséhez. A tanulók megfordultak szinte az egész ország területén: Budapesten, Esztergomban, Kalocsán, Visegrádon, Miskolcon, Diósgyőrben, az Aggteleki cseppkőbarlangban, Balatonfüreden, Tihanyban, Keszthelyen, Hévízen, Veszprémben, Pannonhalmán, Győrben, Sáropatakon, Pécsen. Természetesen helyben is részt vettek tanulmányi kiránduláson. Elmentek tanáraik kíséretében a Petőfi-házba, egy takács műhelybe, a mustsűrítőbe, az ecetgyárba, a szódagyárba, a kékfestő műhelybe, a kertet-

⁶ Ezer év törvényei. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei>. Vonatkozó rész: „[...] 19. § A meglévő állami és államilag segélyezett polgári iskolák fenntartási terhei. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter felhatalmazást nyer arra, hogy az 1928. évi december hó 31-ig lebonyolítandó felülvizsgálat során a szervezési szerződések (megállapodások) rendelkezéseitől eltérőleg is e törvény alapján az állami és államilag segélyezett polgári iskolák dologi és egyéb fenntartási terheinek fedezésére a községeket (városokat) kötelezhesse.”

⁷ A Kiskőrösi Petőfi M. Kir. állami Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője 1937.

⁸ A Kiskőrösi Petőfi M. Kir. állami Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője 1940.

⁹ Uo.

¹⁰ Polgári Fiú és Leányiskola Értesítője, Kiskőrös, 1927.

¹¹ A Kiskőrösi Petőfi M. Kir. állami Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője, 1939.

¹² Uo.

szetbe, az üvegházba, a villanytelepre, a királyi járásbírószágra, a jéggyárba, a tejüzembe, a postahivatalba, a Tóth-malomba, az állami borpincébe, a község határába, ahol rajzoltak, megismerkedtek a szántóföldi növényekkel, a gyomokkal, őszi termésekkel stb.¹²

A szemléltetést elősegítette a film vetítógép, ugyanis a tanulóknak rendszeresen vetítettek oktatófilmeket. Sajnos ezt a remek masinát átkulcsos betörők 1938-ban az iskola irodahelyiségéből két vadászpuskával együtt ellopták. A zsákmány értéke 750 pengő volt, de a csendőrségi nyomozás nem vezetett eredményre, így a filmvetítés hosszabb ideig szünetelt.¹³

A növendékek a következő tantárgyak óráit látogatták: vallástan, magyar nyelv, német nyelv, történelem, földrajz, számítás és mértan, növénytan és állattan, természettan, ásványtan és vegytan, egészségtan, közgazdaságtan, ének, rajz, szépírás, testgyakorlás,

A polgári iskola tornatermének építése
1941-ben (PSVK HGY)

kézimunka. A tanárok értékelték a magavi-seletet és a rendszeret. Az iskola kere-tein belül működött a kiskőrösi 251. számú Petőfi cserkészcsapat. A tagok rendszeresen találkoztak különböző foglalkozásokon. A cserkészkarácsonyfa alatt tették le az újon-cok a fogadalmukat. A februárban rendezett cserkészbál bevételét a szegény sorsú cserké-szek felszerelésére és táborozására fordítot-ták. Évente két nagyobb tábor szerveztek. Az egyiket Kiskőrös környékére (Döbrögec, Fajsz stb.), a másikat az ország távoli terü-letein. Általában hegyvidéken táboroztak (Pl. a Sárospatak melletti Vajdácskán vagy Szar-vaskőn). A cserkészcsapat mindig büszke volt kiváló céllovőire. Az 1930-as évek végén Ifj. Kelemen Jenő és Kelemen Béla többször hozott el első és második díjaz országos cél-lövőversenyről. A legkiválóbb cserkészve-zetők Fecske István, illetve később a második

Az iskola benépesülésének visszatekintő kimutatása

Tanév	Fiúiskola											Leányiskola														
	Nyilvános tanulók						Magántanulók					Nyilvános és magántanulók összesen	Nyilvános tanulók					Magántanulók				Nyilvános és magántanulók összesen				
	I.	II.	III.	IV.	V.	Össz.	I.	II.	III.	IV.	V.		I.	II.	III.	IV.	Össz.	I.	II.	III.	IV.		Össz.			
1920–21	43	18	24	17	11	113	24	7	5	3		39	152	33	20	13	23	89	2	2	1	4	9	98		
1921–22	45	37	15	22		119	10	12	6	3		31	150	48	26	16	13	103	14	4	2		20	123		
1922–23	61	38	29	13		141	10	9	5	6	1	1	132	173	40	40	15	14	109	3	1	1	1	6	113	
1923–24	55	51	30	28		164	11	14	10	12			37	201	55	32	34	15	136	2	2	1		4	140	
1924–25	48	44	35	27		154	8	3	7	2			20	174	49	45	26	30	150	4		1		5	155	
1925–26	38	47	23	28		136	2	1					8	144	19	46	30	23	118	2	2			4	123	
1926–27	19	32	29	23		103	1		1	1			3	106	20	22	37	23	102	1	1	1		3	105	
1927–28	21	23	25	27		96	2	1	1	1			5	101	24	18	34	94	1	2	2		5	99		
1928–29	22	21	23	27		93							93	23	27	20	19	89	1	1	1	2		3	92	
1929–30	37	20	20	20		97	1			3			4	101	35	21	25	21	102	1	2	1	2		6	108
1930–31	48	32	17	15		112	1	2	1				4	116	38	28	19	26	111	2	1	3		6	117	
1931–32	39	35	22	18		114				1			1	115	24	29	24	17	94	1		1	1	1	96	
1932–33	33	37	20	20		110	3						3	113	20	20	20	20	80	3	1	1	5		93	
1933–34	24	27	27	20		108	1	1					2	110	39	24	21	20	104	2		1		3	107	
1934–35	29	43	18	26		116	1		1				2	118	31	41	25	20	117	1	1			2	119	
1935–36	30	28	33	18		109	1	2	1	1			4	113	32	32	38	24	126			1	1	1	127	
1936–37	42	33	29	26		121	1		1				2	123	32	35	33	36	136	1				1	137	
1937–38	26	31	28	19		104	1	2	1	2			6	110	29	23	32	29	113		1		1		114	
1938–39	25	30	27	23		105	12	7	6	5			30	135	23	28	21	28	100	4	1	2	1	8	109	
1939–40	32	23	27	29		112							1	113	23	17	24	20	84						84	

Az iskola tanulóinak száma 1920 és 1940 között (Iskolai értesítő, 1940)

világháborúban hősi halált halt Leányfalusi Károly voltak.¹⁴

Az iskolában több ifjúsági egyesület is létezett. A fiúiskolában a Petőfi Sándor Önképzőkör, a leányiskolában a Papp Váry Elemérné Önképzőkör működött. A gyűléseken rajzoltak, énekeltek, szavaltak, felolvastak, rejtvényt fejtettek, búvárszkedtek, szindarabot adtak elő, zenét hallgattak, de ők gondozták a temetőben a hősi sírokat is. rendszeresen részt vettek az Ifjú Polgárok Lapja fogalmazási, rajz- és verspályázatain, amelyeken szép sikereket értek el. Erről tudósított a Napi Hírek 1931-ben: „Az Ifjú Polgárok Lapja szerkesztősege évről-évre aranyéremmel jutalmazza azt a polgári iskolai növendéket, aki tanintézete magyar tanárának igazolása szerint a legtöbb Petőfi-költeményt tudja hibátlanul. A pályadíjat ezúttal Csermák Anna, a kiskőrösi Petőfi polgári leányiskola negyedik osztályú tanulója nyerte, aki száz Petőfi-verset tud hibátlanul. Az Ifjú Polgárok Lapja aranyérmét ünnepi külsőségek között a budapesti Petőfi Házban, december 13-án Pékár Gyula, a Petőfi Társaság elnöke adja át Csermák Annának beszéd kíséretében. Beszélni fog az ünnepi aktus során Petri Mór, a Petőfi Ház igazgatójára is. A pályadíj nyertes tanulót egyik tanárnője kíséri fel Budapestre, az ünnepélyre.”¹⁵ Ugyanezen a pályázaton a fiúk közül Csermák György és Rimár György negyedik osztályos tanulók szerepeltek kiemelkedően.

A fiúiskolai Petőfi sportkör 1925. január 21-én alakult, a leányiskolai Dobó Katica sportkör pedig 1926. február 16-án. Mindkét sportkörnek több szakosztálya volt, va-

lamennyinek élén külön vezető működött. A befizetett tagdíj-járlékokból buzogányokat, svédpadokat, kosárlabda felszerelést, diszkoszt, gerelyt, különféle labdákat, játékszereket, ügyviteli berendezést, szakkönyveket, jelvényeket szereztek be. Télen, az iskola udvarán korcsolyapályát alakítottak ki, amelyet a tanulók vehettek igénybe. A fiúiskolai kör különösen a labdarúgás terén ért el számottevő sikereket a halasi főgimnázium négy alsó osztályával szemben.¹⁶ Az intézményben működött még a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt Egylet helyi tagozata is, amely 1924. június 4-én alakult meg. A csoport eleinte csak kirándulásokat rendezett, később alapot létesítettek a saját és a központi egyesület adományából. Ettől kezdve anyagot szereztek be és külön munka- délutánokon szorgalmasan készítettek magyar népművészeti tárgyakat, amelyeket a karácsonyi és év végi vásárokon értékesítettek. Az így befolyt összegből szereztek be a leányiskola egészségügyi felszereléseit, mosdó készleteket, állványokat, mentőszekrényt kötözőszerekkel. Az egészségvédelem ápolása céljából orvosi előadások tartottak. Ők támogatták, segítették szegényebb sorsú diáktársaikat. Jótékonyági vásárokat szerveztek, amelyeken szereplést is vállaltak. Elhagyott családokat látogattak meg és élelmiszerekkel, ruházattal segítettek őket. Pontozták diáktársaik magatartását, pontosságát, tisztaságát, jótékonyágát, ügyességét.¹⁷ 1925. május 26-án Habsburg Albrecht királyi herceg és a Vöröskereszt vezetőségéhez tartozó vendégek látogattak meg egyesületet. Ez alkalommal rendezett ünnepségen a királyi herceg meleg

¹³ Uo.

¹⁴ A Kiskőrösi Petőfi M. Kir. állami Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője 1937.

¹⁵ Kiskunhalas Helyi Értesítője, 1938. október 15.

¹⁶ A Kiskőrösi Petőfi M. Kir. állami Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője 1937.

¹⁷ MTI Napi Hírek, 1931. november 29.

Polgári iskolás fiúosztály 1945 után Mendelényi Sándorral és Zsigmond Ferencsel (PSVK HGY)

szavakkal üdvözölte vöröskeresztes lányokat és buzdította őket további lelkes munkára. A Vöröskereszt Egylet munkáját a kezdetektől Vozárik Antónia tanárnő segítette, akit ezért a tevékenységéért a vallás- és közoktatásügyi miniszter kitüntető elismerésben részesített.¹⁸

1938-ban az első bécsi döntés következtében a Felvidék déli része visszakerült Magyarországhoz. A hírre a kiskőrösi polgári iskola tanulói „[...] magyar címeres nemzeti lobogót vásároltak és azt meghatóan szép levél kíséretében Petőfi költőbarátja, Tompa Mihály szülővárosa Rimaszombat cseh malom alól felszabadult polgári iskolájának küldötték el. Ugyancsak a kiskőrösi Petőfi állami polgári fiú és leányiskola növendékei 50 magyar elmet is festenek a felszabadult felvidéki polgári iskolák részére.”¹⁹

Tanévenként több iskolai ünnepséget, megemlékezést tartottak: tanévnyitó, Madarak és fák napja, Hősök napja, aradi vértanúk napja, március 15. magyar könyvnap, Trianon, az iskola halottai, tanévzáró. Június hónapban tornaünnepélyt szerveztek. Az iskola tanulói részére evangélikus, római katolikus, református, izraelita, később baptista hittant tanítottak a hitoktatók. A helyi

evangélikus közösség már a kezdetektől azt szerette volna elérni, hogy minél több evangélikus tanár oktasson az iskolában. Szakfolyóiratokban adtak fel hirdetést evangélikus tanerők részére, hogy velük töltsék be a megüresedett állásokat. A helyzet az 1930-as évek elejére sem változott. Ekkor már a Bányai Evangélikus Egyházkerület fordult hivatalos kéréssel a vallás- és oktatási miniszterhez, „[...] hogy a kiskőrösi állami polgári fiú- és leányiskolánál, hol minden negyedik tanuló és csak minden tizedik tanerő evangélikus vallású, — továbbá a tótkomlói polgári iskolánál, ahol hasonlóan sérelmes az evangélikus tanerők arányszáma, e sérelmeket orvosolni szíves legyen.”²⁰

A tanulók létszám növekedésével az evangélikus tanulók aránya folyamatosan csökkent. 1937-ben 66 római katolikus, 36 izraelita, 23 evangélikus, 7 református, 4 baptista és egy görög katolikus tanulója volt az iskolának.²¹ A tanulók közül 101 volt kiskőrösi, 30 Pest vármegyei és 6 más vármegyei származású. A növendékek közül 137 volt magyar anyanyelvű, három pedig német. Szlovákul 21 fiú és 3 leány beszélt.²²

Az 1929-ben tragikus körülmények között meghalt Szabó Miklós utódjául Mendelényi

Sándort nevezték ki Igazgatónak.²³ 1940-re végre elég pénzgűlt össze, hogy az intézménynek megfelelő tornatermet építsenek fel. Az épület ugyan tető alá került, de teljesen befejezni valószínűleg nem sikerült. Az 1944-es évben a tanítás nagyrészt szünetelt, mivel először német hadikórház, majd szovjet tábort kórház működött az iskola épületében. Végül ide helyezték ideiglenesen egy szovjet tisztis iskolát is. 1946. június 13-án az épület padlasterében tűz ütött ki, a rövid idő alatt leégett az egész iskola tetőzete. Egyes pletykák szerint a tisztis iskolások foszforos lövedékekkel célba lőttek a padláson, s ez okozta a tüzet. Mások szerint a padláson futó csőrendszert a fagyás ellen szálmával csavarták körbe. Az itt bókászó és kutató szovjet katonák a szalmát szétszórták, s egy eldobott csikk következtében meggyulladt a szalma, s leégett az egész tetőszerkezet. A polgári iskola így már nem tudott visszaköltözni az épületbe, s a tanítást a Luther téri kaszinóépületben kialakított kényszertermekben kezdték meg. Itt működött a polgári iskola 1948 augusztusáig, amikor a polgári iskolákat rendeletileg megszüntették.

Bella Tibor Zoltán

¹⁸ Kiskun-Halas Helyi Értesítője, 1925.

¹⁹ MTI Napi Hírek, 1938. november 6.

²⁰ Bányai Evangélikus Egyházkerület jegyzőkönyvei 1931–1937, 1934. október.

²¹ A Kiskőrösi Petőfi M. Kir. állami Polgári Fiú- és Leányiskola értesítője 1937.

²² Uo.

²³ Kiskunhalas Helyi Értesítője, 1929. augusztus 7.

Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rendes sajtótermék általában rendelkezik lapszemle rovattal, ennek mintáján pedig mi is megpróbálkozzunk egy múltbeli eseményeket a korabeli nyomtatott sajtón keresztül bemutató állandó fejezettel, ahol az országos és a helyi lapok hasábjain megjelent cikkek és rövidhírek is terítékre kerülnek. Érdekes megfigyelni rajtuk keresztül nemcsak az éppen aktuális témákat, eseményeket, de a korabeli nyelvezetet, vagy az elmúlt száz esztendőben alaposan megváltozott újságírást, mind a stílust, mind az etikát tekintve. Az egyes bemutatott írásokat a közérthetőség kedvéért mai nyelvre ültetjük át, illetve ahol szükséges, a végén megjegyzéssel látunk el.

„[...] **Népesedési mozgalom.** Az evangélikus egyház anyakönyveiben lapozgatva megfigyeltük, hogy a megkeresztelt gyermekek nagy része egy és ugyanazt a nevet kapja. Annyira, hogy alig fordul elő néhány név az egyházi anyakönyvben, pedig a kalendáriumban milyen sok név van. Kiskőrösön, ha lány születik, Mária, Zsuzsanna, Erzsébet, vagy Anna nevet kap, ha fiú születik, azt János, Mihály, Pál, vagy István névre keresztelik. Állításunk igazolására három év adatait szedtük össze, melyekből kétséget kizárólag megállapíthatjuk, hogy népünk mennyire konzervatív, mennyire ragaszkodik ahhoz, ami hagyományos.

Leány gyermek megkereszteltetett: 1917-ben összesen 105. Ennek 31%-a Mária, 11%-a Zsuzsi, 26%-a Ilona, 14%-a Erzszi, 9%-a Anna, 1%-a Judit volt. Más nevű: 8%. 1918-ban megkereszteltetett 95 leány, ennek 25%-a Mária, 19%-a Zsuzsi, 22%-a Ilona, 16%-a Erzszi, 12%-a Anna, 1%-a Judit, más nevű mindössze 5% volt. 1919-ben megkereszteltetett 117 leány, ebből 25% Mária, 18% Zsuzsi, 15% Ilona, 31% Erzszi, 5% Anna, 1% Judit, 5% más nevű volt. [...] Látjuk tehát, hogy a leányoknál csak 4 név szerepel igen gyakran, míg kettő név igen kis percentben, a többi mind együtt véve 5-8%-ban használták.

Fiú gyermek megkereszteltetett 1917-ben összesen 105, ennek 22%-a János, 13%-a Mihály, 27%-a Pál, 15%-a István, 6%-a András, 2%-a Sándor, 7%-a György, 8%-a más nevű volt. 1918-ban összesen 109 fiút kereszteltek, ebből 26% János, 14% Mihály, 20% Pál, 15% István, 3% András, 5% Sándor, 7% György és 10% más nevű volt. 1919-ben kereszteltek 199 fiút ennek 20 %-a János, 12%-a Mihály, 23%-a Pál, 22%-a István, 5%-a András, 9%-a Sándor, 5%-a György és 5%-a más nevű volt. [...] A fiú gyermekeknél szintúgy csak 4 név szerepel főként, míg az András, Sándor, és György nevet csak 2-9% kapja meg, a más nevék 5-10 százalékkal vannak képviselve.

Az igaz, hogy senkire sem lehet rákényszeríteni, hogy újszülött gyermekét milyen névre keresztelje, de nem csak a fenti számok bizonyítják, hogy ez így nincs jól, hanem az élet is megmutatja. Van házaspár, ahol a férjet Maglódi Pálnak, feleségét pedig Polereczki Erzsébetnek hívják, de van egy másik házaspár, ahol a férj szintén Maglódi Pál, felesége pedig Polereczki Erzsébet. Hogy a két család között

milyen nehéz különbséget tenni, azt elképzelhetjük, de ez Kiskőrösön nem egyedülálló eset. Ilyenkor a nép rendesen 'csúf' névvel tesz különbséget, pedig azt, tudjuk, senkinek sem tetszik.

Az egyforma nevek miatt kellemetlenségek egész sorozatát lehetne felemlíteni. Milyen kellemetlen lehet az, ha Torgyik Mária nevével az alszegi Viczián Pál kapja meg a szegedi kaszárnnyában és nem a felszegi, de hasonló kellemetlen lehet az is, ha az alszögi Viczián Pál ír az ő alszögi Torgyik Máriajának, de azt a felszegi kapja kézhez. Ilyen eset a háború alatt számtalan fordult elő. Hogy egy-egy hivatalos akta kézbesítése milyen gondot és mennyi fáradtságot igényel, azt legjobban a rendőrök tudnák megmondani, hiszen megtörténik, hogy három helyen is keresik azt, akinek az írás szól. A háború alatt hány anya szíve szorult el egyszerre, mert a hasonló nevű gyermekük holt hírét hallották. [...] Üdvös dolog volna, ha a bábák, keresztelő lelkészek, anyakönyvvezetők figyelmeztetnék a szülőket a rossz szokás megváltoztatására, mert minél nagyobb a szaporulat, a nevek közössége miatt, annál nagyobb lesz a zavar. Édesanyák, kik gyermekeiket keresztelni küldték, vegyettek elő a kalendáriumot, és abból válasszatok nevet, mert ezzel sok kellemetlenségtől, tévedéstől lesznek megkímélve gyermekeik az életben, sőt, azt is elkerülik, hogy csúfnévvel tegyenek különbséget a hasonló nevű egyének között.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című folyóirat 1920. január 4-i számában/

Megjegyzés: A népszámlálási adattár szerint 1920-ban Kiskőrös összlakossága 12 241 fő volt, ebből 9 280-an tartoztak az evangélikus vallási felekezethez.

„[...] **Miniszterek Kiskőrösön.** Ma délelőtt kiskőrösi látogatásra különvonattal jönnek nagyatádi Szabó István, Rubinek Gyula, és Korányi Frigyes miniszterek és több államtitkár. A kiskőrösieket fényes fogadtatásban részesítik az előkelő vendégeket, kiknek céljuk Meskó Zoltán támogatása. A fogadtatásnak és a vendéglátásnak apróra megállapítottak. A piacon gyűlés és beszédek. Öröndetes dolog az államférfiak látogatása, másfelől a polgárság hatalmas érdeklődése is.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című folyóirat 1920. január 11-i számában/

Megjegyzés: Végül csupán Rubinek Gyula és Meskó Zoltán érkezett. Meskó a választást kerületében végül megnyerte, ám Kiskőrösön számos szavazatot kapott ellenfele, a helyi kisgazda, Luca Pál.

„[...] **A Rónai süllyesztő.** Új név. A kiskőrös-vadkertű országútnak azt a hajlatát kívánjuk így elnevezni, mely a kalocsai vasúton mindjárt következik, s amelyre már felhívtuk a közfigyelmet. Hálából neveznök el Rónai süllyesztőnek, mert hogy Rónai bátyánké a feladat kisegíteni onnan a megrekedt kocsikat. A kocsik úgy is már rekednek. Néha egyszerre kettő is elmerül. Ilyenkor aztán van munkája embernek, lónak is, s bizonyosan csuklanak az összes szentek is. Az útkaparó uraságok pedig nyilván otthon pipázgatnak, őket majd csak a májusi napsugár és a pacirtadal fogja az útra kicsalni.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című folyóirat 1920. január 11-i számában/

„[...] **Horthy Miklós látogatásai.** A magyar hadsereg fővezére múlt vasárnap eljött közibénk, hogy lássa és megismerje azokat az embereket, akik az elmúlt nyáron önfeláldozóan és bátran küzdöttek a kommunizmus ellen. Délelőtt a fővezér Halason volt, ott nagy ovációval fogadták, s részt vett egy zászlófelmentelésen. Halasról délután fél 3 órakor érkezett a kiskőrösi állomásra. Jövedele nem volt kellő módon közhírré téve, s a közönségnek csak kisebb része bírt róla tudomással. Az állomáson a fővezér fogadására megjelent a közigazgatási hatóság, a járási katonai parancsnokság, és a nemzeti szövetség kiskőrösi csoportja, s többen a polgárság köréből. A nemzeti szövetség kiskőrösi csoportja nevében Zoltán János üdvözölte Horthy Miklóst, mint Magyarországot megmentőjét és megváltóját. A fővezér rövid beszédben válaszolt, s abban kiemelte, hogy az ország mostani siralmas helyzetét annak köszönhetjük, hogy az együgyűségig becsületesek voltunk, hogy sokkal helyesebb lett volna a nyugat nagy kultúrállamaiban nem bizakodni annyira, hiszen a rettenetes békét ők kényszerítik ránk, de azért ne essünk kétségbe, mert ez az állapot csak ideiglenes lesz, országunk elvett részeit majd visszakapjuk, Magyarország régi fényében fog ragyogni. Addig is két dolgot tartunk szem előtt, az egyik, hogy ne politizáljunk örökösen, a másik, hogy megfeszített erővel dolgozzunk. Az urakkal barátságosan váltott néhány szót, a tisztek után néhány katonát is megszólított, s búcsúzkodás után

visszaszállt vonatjára. Kiskőrösről a fővezér Kalocsára ment. [...]”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című folyóirat 1920. január 25-i számában/

Megjegyzés: A másik helyi lap tudósítója ekképpen jellemezte az eseményt: „[...] Már a kora délutáni órákban sűrű tömegekben özönlött a nép a vasútállomáshoz, melynek peronja és a környék zsúfolásig megtelt az ünneplő sokasággal. [...]” (Kiskőrösi Hírlap, 1920. január 25.)

„[...] **A képviselőválasztás eredménye.** A kiskőrösi választókeretben leadatott összesen 12.636 szavazat. Ebből Meskó Zoltán államtitkár kapott 9.128-at, Lucza Pál 3.508-at. Eszerint 5.620 szótöbbséggel Meskó Zoltán lett a kiskőrösi választókerület képviselője. A községekben a következő számarányban oszlottak meg a szavazatok: Kiskőrös 1.250 Meskó, 2.549 Lucza; Császártöltés 898 Mes-

kó, 53 Lucza; Kecel 2.763 Meskó, 154 Lucza; Nemesnádudvar 873 Meskó, 95 Lucza; Sükösd 832 Meskó, 548 Lucza; Érsekcsanád 932 Meskó, 9 Lucza; Hajós 1.80 Meskó, 100 Lucza.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című folyóirat 1920. február 1-i számában/

„[...] **Mozi.** A képviselőtestület elhatározta, hogy a városi színházat mozi előadások céljaira Lengváry Zoltán mérnöknek egy évi időtartamra bérbe adja, kiköti azonban, hogy Lengváry mérnök hetenként legfeljebb csak háromszor tarthat mozi előadást a színházban, egyébként pedig a képviselőtestület szabadon rendelkezik a színházteremmel.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című folyóirat 1920. február 8-i számában/

„[...] **Útkaparói állások szervezése.** A képviselőtestület arra való tekintettel, hogy az utak kezelése és jókarbantartása körül ed-

dig elé tett hatósági intézkedések nagyon sok kívánni valót hagynak maguk után, elrendelte, hogy a községi előjáróság a legközelebbi közgyűlés elé terjesszen három útkaparói állás szervezésére vonatkozólag pótszabályrendeletet.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című folyóirat 1920. február 15-i számában/

„[...] **Cigánybál.** Az elmúlt vasárnapon tartotta meg szokásos farsangi bálját a kiskőrösi első cigányzenekar. Mint az előző években is mindig, most is nagyszámú közönség vett részt a bálon, mely egyike volt az idei farsang legszebb és legsikerültebb mulatságainak. Húzták a cigányok a sok jó nótát igazán szívesen, s annyira fáradhatatlanul, hogy a pompás kedvre hangolt fiatalság, kivált hajnal felé, már alig tudott megbirkózni a sok újrázással.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című folyóirat 1920. február 22-i számában/

Horthy Miklós, a Nemzeti Hadsereg fővezére a kiskőrösi pályaudvaron 1920. január 18-án. A későbbi kormányzó ezen a napon Kiskunhalas és Kalocsát látogatta meg, azonban útját többször megszakította, hogy a vasútvonal mentén fekvő kisebb települések küldöttségeit is fogadja, és röviden szóljon hozzájuk (Szilágyi Sándor gyűjteménye)

